



# Etnologická percepcie polské národní identity

Miloš Tomandl

## ÚVOD

Předkládaný text vychází z teoretických statí autora<sup>1</sup>, navazuje na jeho sumaritativní seriálové tematické příspěvky zasvěcené problematice výzkumu etnicity<sup>2</sup> a inspirované se relevantní polskou odbornou literaturou<sup>3</sup>. Výzkum polské národní identity byl realizován v letech 2006–2013 na vybraných oborových univerzitních pracovištích: Ústavu etnologie a kulturní antropologie, Univerzita Jagelonská v Krakově (*Instytut Etnologii i Antropologii Kulturowej, Uniwersytet Jagielloński, Kraków*), Ústavu etnologie a kulturní antropologie, Varšavská univerzita ve Varšavě (*Instytut Etnologii i Antropologii Kulturowej, Uniwersytet Warszawski, Warszawa*) a na Ústavu etnologie a kulturní antropologie, Vratislavská univerzita ve Vratislavi (*Instytut Etnologii i Antropologii Kulturowej, Uniwersytet Wrocławski, Wrocław*). V průběhu výzkumu bylo formou dotazníku (viz příloha) osloveno 151 respondentů/respondentek z řad posluchačů/po-

---

1 TOMANDL, M. K teoretickým aspektům formování sociální identity, *Studia Ethnologica Pragensia*, 2010, 1, s. 56–69; *ibid.* Národní identita v etnometodologické perspektivě, *Studia Ethnologica Pragensia*, 2010, 2, s. 25–34.

2 TOMANDL, M. Etnická identita v zrcadle etnologického výzkumu, *Etnologické inspirace*, Praha 1997, s. 126–134; Cultural Contexts of the Czech National Identity, *Studia Ethnologica Pragensia*, 2010, 1, s. 203–208; *ibid.* Research of National Identity: Case Study of the Czech Republic, *Studia Ethnologica Pragensia*, 2010, 1, s. 209–216; *ibid.* Etnologická percepcie národní identity: Chorvatský případ, *Studia Ethnologica Pragensia*, 2012, 2, s. 157–162.

3 Viz např. BAUMAN, Z. *Kultura jako praxis*, Warszawa 2012; BOKSZAŃSKI, Z. *Tożsamości zbiorowe*, Warszawa 2005; CHLEBOWCZYK, J. *O prawie do bytu małych i młodych narodów: Kwestia narodowa i procesy narodotwórcze we wschodniej Europie środkowej w dobie kapitalizmu (od schyłku XVIII do początków XX w.)*, Warszawa–Kraków 1983; GRABOWSKA, B. *Poczucie tożsamości młodzieży uczącej się w szkołach z polskim językiem nauczania na Białorusi*, w *Republice Czeskiej i na Ukrainie: studium porównawcze*, Katowice 2013; KŁOSKOWSKA, A. *Kultury narodowe u korzeni*, Warszawa 1996; LEWOWICKI, T. *Poczucie tożsamości narodowej młodzieży — stałość i zmienność (uwagi końcowe)*, LEWOWICKI, T. (ed.) *Poczucie tożsamości narodowej młodzieży*, Cieszyn 1994; NOWICKA, E. *Wprowadzenie: Inny jako obcy*, NOWICKA, E. (ed.) *Religia a obcość*, Kraków 1991, ad.

sluchaček 2.-3. ročníků interního studia etnologických/antropologických pracovišť.<sup>4</sup> Z genderové hlediska ve výzkumném vzorku převažovaly ženy nad muži v poměru 70 : 30. Dotazovaní byli nejdříve seznámeni se zaměřením a cílem ankety a poté začali anonymně vyplňovat předložené formuláře dotazníku. Vyhodnocení výzkumu provedl předkladatel textu „manuálně“ (bez použití výpočetní techniky) a přeložil je do češtiny. Na rozdíl od dříve publikovaných příspěvků<sup>5</sup> vystupujících spíše v podobě „klasických“ hodnotících výzkumných zpráv se autor rozhodl dát větší prostor prezentaci autentických reakcí a postojů mladých adeptů/adeptek studujících obor etnologie/antropologie.<sup>6</sup> Struktura příspěvku v zásadě „kopíruje“ strukturu dotazníku a reflektuje dialogickou formu otázek a odpovědí.

### JAK SE ČLOVĚK STANE POLÁKEM? CO HO DĚLÁ POLÁKEM? ...

Otázky spojené s národním vědomím, identitou jsou často tématem vědeckých diskusí. Národní vědomí je nejdůležitějším prvkem tvořícím národ. Bez něj je etnická skupina jen „potenciálním“ národem. Pouze síla národního vědomí umožní národu vytrvat i v okamžiku krize, kdy ztratil své teritorium, jazyk či vládu. Díky silnému národnímu vědomí se Polákům podařilo překonat 123 let anexí, období, ve kterém došlo k rozdělení země a zanikl polský stát. Vědomí národní příslušnosti se tradičně odvozuje z historie, jazyka, kultury a vychází z identifikace se sociální skupinou a vymezeným teritoriem. Člověk se Polákem stává na základě prostředí ve kterém žije. Jde o základní kategorii, kterou nejdříve formují rodiče, posléze ostatní členové společnosti. Nejobvyklejší a také nejsnadnější cesta k tomu, aby se člověk stal Polákem je: narození polským rodičům, pobyt na území Polska a akceptace norem a hodnot polské kultury. Na těchto postulátech se shodla drtivá většina dotázaných. V posouzení míry důležitosti jednotlivých aspektů ovlivňujících formování *polské národní identity* se však objevují nuance.

„Zdá se mi, že odpověď na tuto otázku závisí na tom, jaké máme představy o genezi národa. Pro mě osobně je to především otázka identity (vědomí). Proto je možné, aby dítě cizího původu mělo vědomí polské příslušnosti. Jiná je ovšem otázka, zda jej polská majorita za Poláka považuje. V Polsku, které se po 2. světové válce stalo etnicky homogenním, je pro většinu lidí obtížné akceptovat cizince, kteří by deklarovali svou polskost. Domnívám se, že je to způsobeno představou o biologické

4 Autor příspěvku srdečně děkuje za laskavou spolupráci všem zainteresovaným účastníkům/účastnicím výzkumných akcí (studentům/studentkám a pedagogům/pedagožkách) výše zmíněných pracovišť a za finanční podporu české a polské organizace CEEPUS (Central European Exchange Programme for University Studies) v jejichž rámci výzkumné akce proběhly.

5 Viz poznámka č. 2.

6 Při výběru citací uváděných v textu v uvozovkách s odkazem na lokální (univerzitní) provenienci autora/autorky (kra: Krakov, var: Varšava, vra: Vratislav) byla primárně zohledněna hlediska proporcionality a reprezentativnosti výpovědí.

a historické dimenzi polského národa na rozdíl od zemí, které se formovaly jako multietnické a jejich chápání národní příslušnosti koresponduje s příslušností občanskou.“ (kra) — „Jakým způsobem se národnost dědí, to je obtížné říci. Zvážit a změřit se prostě nedá. Národnost dítěte závisí na vnějších podmínkách života dítěte. Dítě se své národnosti učí, učí se ‚být‘ Polákem, Čechem, Slovákem. Národnost je vlastností determinovanou z vnějšího prostředí. Velký vliv na to kým se budeme cítit, mají naše rodiče a prostředí, ve kterém vyrůstáme. Dle mého názoru je národnost ‚konstruována‘ kulturně, společensky, politicky.“ (kra) — „Člověk se Polákem stává na základě výchovy v rodině, ve škole a na základě účasti na národních svátcích.“ (vra) — „Myslím, že při vytváření identity má vliv rodičů na dítě zásadní vliv. Mnoho dětí, které se narodily v etnicky smíšených rodinách má problém z vymezením vlastní identity a často se v tomto ohledu ocitají ve vakuu, neidentifikují se se žádnou národností. Já jsem Polkou pouze na základě státní příslušnosti, protože mě rodiče nevychovali v duchu polského patriotismu.“ (vra) — „V Polsku se národnost dědí podle ‚práva krve‘, ale podle mého názoru to není správné, protože teprve kulturní výchova (vědomí příslušnosti k vlasti, kultivování tradic apod.) může z novorozeněte udělat Poláka.“ (kra) — „Být Polákem záleží především na silné identifikaci člověka s polskou kulturou a vysokou sounáležitostí s národními polskými hodnotami. Teprve v další řadě záleží na tom, zda jsou jeho rodiče Poláci a zda se narodil v Polsku. Polština je důležitým nástrojem k poznání a pochopení polské kultury.“ (kra) — „Polákem, Čechem nebo Slovákem se člověk stane v procesu enkulturace a socializace na základě přijetí jazyka a kultury daného národa (země), na základě uvědomění si své polskosti a identifikace s polským národem, např. v případě mezinárodních sportovních závodů.“ (kra) — „Domnívám se, že člověk získá svou národní příslušnost podle prostředí, ve kterém žije. Jedná se o kategorii, kterou dítě přebírá od rodičů. Myslím si, že úloha rodičů je pro volbu národní příslušnosti určující a děti z etnicky smíšených manželství často neví, kam vlastně patří.“ (kra) — „Na dítěti není možné poznat národnost. Záleží na kulturním prostředí, ve kterém vyrůstá. Polákem se stává v době, kdy pocituje silný emotivní vztah k prostředí, ve kterém žije, ve kterém žijí jeho příbuzní a přátelé.“ (vra) — „Myslím si, že člověk jakékoli národnosti se seznamuje s kulturou (normami, jednáním a chováním) v procesu svého dospívání (socializace) a s těmito hodnotami se ztotožňuje. Polský původ jeho biologických rodičů při tom nemusí vždy hrát rozhodující roli.“ (kra) — „To, že mluví polsky a chápe polskou kulturu (čte tisk, dívá se na polské filmy apod.). Nezáleží pouze na tom, že se narodil v Polsku polským rodičům. Musí se především identifikovat s polskou kulturou a sám se za Poláka považovat.“ (var) — „Člověk je příslušníkem té národnosti, do které se rodí. Jestliže se narodí v Polsku, stane se Polákem.“ (vra) — „Novorozeně má národnost připsanou dle místa, ve kterém se narodil a rodičům, kterým se narodil.“ (vra) — „Novorozeně získává národnost pouze formálně (v rovině občanské příslušnosti), ale nemá ještě vědomí příslušnosti k národu.“ (kra) — „Jestliže se dítě narodí polským rodičům v Polsku, lze předpokládat, že si v procesu socializace osvojí prostřednictvím polštiny polskou kulturu.“ (kra) — „V případě rodičů smíšené národnosti záleží na tom, kterou národnost si člověk v procesu výchovy vybere.“ (vra) — „Člověk se stane Polákem v okamžiku, kdy se začne za Poláka považovat. Aby jej ostatní (Poláci) začali za Poláka považovat,

je třeba, aby mluvil polsky a osvojil si polské kulturní kořeny.“ (var) — „Narození v Polsku činí člověka Polákem jaksí automaticky, ale není to jediná determinace. Člověk se musí chtít stát Polákem, zajímat se o kulturu země a její historii. Pokud tak nečiní, Polákem se *de facto* nestává.“ (var) — „Člověk se stává Polákem tehdy, jestliže se emociálně identifikuje s Polskem, jestli mu polská tradice není cizí. Polákem se zkrátka člověk nemůže stát, musí se jím cítit.“ (vra) — „Člověk se stane Polákem, pokud jím chce být. Jestli společně s Poláky ctí polskou kulturu, má polský styl myšlení a způsob života. Vědomí spolunáležitosti z nás činí Poláky.“ (vra) — „Člověk se Polákem stane v procesu enkulturace na základě akceptace polských kulturních hodnot: historie, jazyka, umění apod.“ (vra) — „Člověk se stane Polákem na základě vědomí příslušnosti k zemi, ve které žije a jejíž kulturní hodnoty akceptuje.“ (vra) — „Člověk se stane Polákem v okamžiku, kdy se začne za Poláka považovat. Aby jej ostatní Poláci začali za Poláka považovat, je třeba, aby mluvil polsky a osvojil si polské kulturní kořeny.“ (var) — „Člověk se může stát Polákem, jestliže trvale žije v Polsku a respektuje polskou kulturu.“ (vra) — „Poláka činí Polákem akceptování polských společensko-kulturních pravidel a zásad.“ (vra) — „Domnívám se, že ten, kdo se považuje za Poláka přirozeně žije v Polsku a mluví polsky.“ (vra) — „Samotný fakt, že mluví polsky z člověka Poláka nedělá.“ (vra) — „Domnívám se, že rozhodující je, aby se člověk Polákem cítil a uměl polsky.“ (vra) — „Polákem se člověk stává na základě vědomí národní příslušnosti a nejen tím, že se narodil v Polsku polským rodičům a mluví polsky.“ (kra) — „Člověk se stává Polákem, jestliže je vychováván v souladu s polskými tradicemi, polskou kulturou a polským jazykem.“ (kra) — „Polákem se člověk musí cítit. Je třeba, aby měl pocit sounáležitosti s polským národem, s jeho kulturou, historií a sdílet s ním každodennost v Polsku a vládnout polštinou.“ (kra) — „Jestliže se za Poláka považuje, jestliže se identifikuje s Polskem a jeho kulturním kánonem.“ (kra) — „To, že se narodil v Polsku z polských rodičů a žije v Polsku odedávna a stotožňuje se s Poláky.“ (var) — „Polákem se stává nejen člověk, který se narodil v Polsku z polských rodičů. Musí se ovšem identifikovat s polským národem a přijmout jeho kulturu a mít k ní pozitivní emociální vztah.“ (var) — „Polákem se stane ten, kdo se narodil v Polsku polským rodičům, mluví polsky a akceptuje polskou kulturu.“ (var) — „To, že se někdo narodí v Polsku z něj automaticky nedělá Poláka. Musí se především identifikovat s polskou kulturou.“ (var) — „To, že se za Poláka považuje a má pocit identifikace s polskou kulturou.“ (var) — „Polákem se stane ten, kdo si osvojí polskou kulturu a mluví polsky.“ (var) — „Polákem se stane ten, kdo se za Poláka považuje, identifikuje se s Polskem, s jeho historií a kulturou.“ (var) — „To, že se narodil z polských rodičů a považuje se za Poláka (identifikuje se s polskou historií).“ (var) — „Narodil se v Polsku, byl jako Polák vychován a za Poláka se považuje.“ (var) — „Důležitá je především snaha chtít se stát Polákem.“ (var) — „Největší význam má to, že žije a chová se polsky a ztotožňuje se s polským národem.“ (var) — „Polákem se člověk stává v případě, že pochází z polských rodičů a mluví polsky.“ (var) — „Člověk si musí osvojit a identifikovat se s polskou kulturou.“ (var) — „Musí mít polskou identitu. Jestliže se za Poláka považuje, pak jím také je.“ (var) — „Pokud má k Polsku silný, bezprostřední vztah, váží si jeho historie i současnosti.“ (var) — „Polákem je ten, kdo má polské rodiče, mluví polsky a definuje se jako Polák.“ (var).

## MŮŽE SE NĚKDO, KDO BYL KDYSI NĚČÍM JINÝM NEŽ POLÁKEM, STÁT POLÁKEM? ...

V dnešním multikulturním světě, ve kterém dochází k nárůstu migrace lidí, dochází k formování národního vědomí (identity) často v jiném prostředí, než bylo to, ve kterém se dané osoby (jejich předkové) narodili. Národní identifikace vychází z vědomí vázanosti k vlasti a je člověkem deklarována v různých kulturních kategoriích. V této identifikaci se projevuje subjektivní a objektivní vázanost na příslušnou sociální skupinu. Odpověď na otázku zda se může někdo, kdo byl v minulosti někým jiným než Polákem se Polákem stát, je exkurzí do období Polska prožívaného v dětství, vymezováním polských kulturních specifik až k dnešní době, kdy je v procesu globalizace stále četnější, že lidé žijí v místech, ve kterých se nenarodili, často velmi vzdáleni od místa, kde sami (jejich předkové) prožili formativní období svého života. Změna národní (etnické) identity přitom není pouze záležitostí objektivních okolností, ale i subjektivních predispozic migrantů (studium nového jazyka, komunikativnost, schopnost integrace či asimilace s novou kulturou. Danou situaci reflektují také stanoviska dotázaných. Většina respondentů/respondentek (60%) soudí, že polskou národnost může získat i cizinec po splnění jistých předpokladů<sup>7</sup>, 25% možnost získání polské národnosti teoreticky připouští, ale prakticky vylučuje<sup>8</sup> a 15% ji zcela zamítá<sup>9</sup>.

ANO

„V dospělejším věku se člověk může Polákem stát na základě vlastní volby. Zamiluje se do Polska, rozhodne se zde trvale žít a stane se Polákem volbou. Domnívám se, že při národní příslušnosti hraje nejmenší roli státní občanství. To má význam pouze evidenční. Komunikace v národním jazyce je při vzniku národní identity velmi důležitá, protože jazyk je pro člověka klíčem ke kultuře, umožňuje komunikaci v příslušných kategoriích a identifikaci s danou kulturou.“ (vra) — „Polákem se člověk může stát rovněž na základě vlastního rozhodnutí. Např. cizinci, kteří žijí v Polsku řadu let, intenzivně se zajímají o polskou kulturu a získají polské státní občanství se mohou stát Poláky.“ (vra) — „I v pozdějším věku se člověk může stát Polákem na základě vlastního rozhodnutí, když si oblíbí Polsko. Domnívám se, že při rozhodování tu může hrát roli státní příslušnost, která formalizuje vztah jedince k žitému prostředí.“ (kra) — „Z osobní zkušenosti vím, že v Polsku žije mnoho cizinců, kteří mluví polsky a cítí se být Poláky. Domnívám se, že cizince, kteří se s polským prostředím identifikují, můžeme za Poláky považovat. Můžeme být zároveň hrdi na to, že se s námi někdo chce identifikovat.“ (kra) — „Nejčastěji se Polákem stává člověk, který se narodil polským rodičům. Místo narození v Polsku však nemusí být důležité. Polské menšiny žijící v Bělorusku, v Česku, na Ukrajině a jiných zemích Evropy a světa se rovněž považují za Poláky. Mluví polsky, chodí do škol s polským vyučovacím jazykem, navštěvují polské mše v kostelích, respektují polské svátky a tradice.“ (vra) — „Znám lidi, které se

7 Viz citace v subkapitole „Ano“.

8 Viz citace v subkapitole „Ano i ne“.

9 Viz citace v subkapitole „Ne“.



v Polsku nenarodili, ale žijí zde řadu let a říkají, že se za Poláky považují. Znají polskou historii, tradice a pracují v Polsku.“ (vra) — „Polákem se může stát ten, kdo přijme polskou kulturu, polský způsob života a sám se za Poláka považuje.“ (kra) — „Poláky se mohou stát příslušníci menšin, kteří žijí dlouhodobě v Polsku a akceptují polskou kulturu: Romové a Židé.“ (vra) — „Jestliže žije dlouhá léta v Polsku, získá polské obyvatelstvo a chce žít do konce svého života v Polsku, pak ano. Zním několik takových případů.“ (vra) — „Samozřejmě, že může. Jestliže jeho původní patriotismus není natolik vyhraněný. Výběr národnosti je individuální záležitostí a záleží zde na autoidentifikaci jedince.“ (vra) — „Myslím že může, pokud přijme polskou kulturu a osvojí si normy způsobu života Poláků. Zním několik osob, které to zvládnou.“ (vra) — „Ilustrativním příkladem možnosti změny národnosti může být sportovec Machmed Chalidov, který se považuje za Poláka a dává to svému okolí na vědomí na každém kroku, často velmi osobitým způsobem.“ (vra) — „Myslím, že může. Zním osobně Francouze, kteří žijí v Polsku přes 20 let, mluví plynule polsky (těšínským nářečím), má polskou ženu a jeho syn má pevnější vztahy k Polsku než k Francii.“ (vra) — „Přirozeně, že se člověk může stát Polákem. Jestliže jeho původní patriotismus není tak silný, pak je výběr národnosti individuální záležitostí a identifikace jedince.“ (kra) — „Občanem Polska se cizinec může stát právní cestou, např. sňatkem s Polákem/Polkou, ale v kulturním slova smyslu se může stát jen tehdy, když si osvojí polskou kulturu a polský způsob života.“ (kra) — „Člověk se může stát Polákem, jestliže jeho předkové byli Poláky, poté emigrovali do jiné země, ale stále se kulturně identifikují s Polskem.“ (kra) — „Člověk se stane Polákem, jestliže jím chce být. Jestliže s Poláky sdílí jejich kulturu, polský způsob myšlení. Vědomí polské pospolitosti z nás činí Poláky.“ (kra) — „Ano, pokud přijede do Polska, akceptuje polské tradice a kulturu a rezignuje na tradice a kulturu, které doposud vyznával. Zním několik případů imigrantů, kteří v polském prostředí asimilovali.“ (kra) — „Ano, pokud se rozhodne v Polsku trvale žít a stane se polským patriotem. Zním takové osoby.“ (kra) — „Může, pak-li je s Poláky spojen pevným poutem. Zním několik osob, které v Polsku žily mnoho let a postupně se staly Poláky.“ (vra) — „Musí se naučit milovat Polsko více jak svou původní vlast.“ (vra) — „Ano, znám jednu Bělorusku, která žije v Polsku od malička a považuje se za Polku.“ (kra).

## ANO I NE

„Myslím si, že zcela rezignovat na primární národnost ve prospěch sekundární nelze. Imigrant-cizinec má hybridní národnost, národnost, která obsahuje prvky národnosti primární i sekundární. Odmítnout zcela původní národnost by mohl (čistě teoreticky) pouze na základě amnézie. Je nemožné, aby dospělý imigrant mohl zcela negovat svou příslušnost k původnímu národu a mohl by ztratit pocit povědomí s národním společenstvím, se společenstvím, se kterým byl spojen po velkou část svého života. Je pochopitelně možné, aby imigrant získal díky sňatku, azylem či jiným správním úkonem plnoprávné příslušenství k jiné zemi, ale vyměnit jednu národnost za jinou se mi zdá nemožné. Kromě toho i v případech hybridní národnosti (a je k diskusi, zda něco takového existuje) se každý člověk identifikuje s příslušnou sociální skupinou. Ve vývoji společenství byla taková skupina skupinou národní. Je ovšem diskutabilní, zda má

v období modernismu existence takové skupiny ještě opodstatnění.“ (kra) — „Domnívám se také, že více Poláků změní po emigraci svou národnost, než cizinců imigrujících do Polska přijme národnost polskou. Ve skutečnosti neznám žádného cizince žijícího v Polsku, který by se stal Polákem. Připouštím, že emigrant může být natolik fascinován novým prostředím, že se bude o změnu národnosti snažit, ale nemyslím si, že se mu to (pokud prožil socializační období v jiné kultuře) může podařit.“ (var) — „Neznám žádného imigranta-cizince, který by se stal Polákem, ale znám chlapce z Honkongu, který se považuje za Evropana. Naše identita, identifikace s národem je záležitostí výchovy a kultury, ve které jsme se narodili a žili, ale není nám determinována navěky. Proto si můžeme sami zvolit, kým se budeme cítit, s jakým národem se budeme identifikovat.“ (vra) — „Ve formálním smyslu slova obdržáním polského občanství, v kulturním smyslu slova po akceptaci polské kultury. Domnívám se však, že proces akulturace může zvládnout pouze ten, kdo se narodil a vyrůstal v Polsku.“ (vra) — „Může, pokud se ztotožní s Poláky a jejich kulturou, a začne Polsko považovat za svou vlast. Ale toto ztotožnění je pouze částečné, protože se nemůže zcela distancovat od kultury vlastní původní.“ (kra) — „Na základě sňatku s polským partnerem/partnerkou může získat polské občanství a posléze kulturně asimilovat. Je to však velmi obtížné, protože jádro původní národnosti v něm přece zůstane.“ (vra) — „Může, pokud se do Polska přestěhuje v mladém věku. Jestliže v Polsku získá školní vzdělání, je větší pravděpodobná jeho identifikace s polským prostředím. Zním několik případů, kdy se to osobám mladého věku podařilo a osobám středního a staršího věku navzdory jejich úsilí nikoli.“ (var) — „Myslím, že je to možné, jestliže žije v Polsku řadu let a přijme podstatnou část polské kultury a polských tradic za své. Osobně však nikoho takového neznám.“ (vra) — „Zdá se mi to problematické. Teoreticky je to možné, ale při zachování dřívější identity.“ (kra) — „Imigrant se může identifikovat s polskou kulturou, ale pochybuji, zda se může stát Polákem v plném slova smyslu.“ (kra) — „Může se sice stát Polákem, ale něco ‚nepolského‘ z něj z dřívějšího života přece zůstane.“ (var) — „Každý, kdo se identifikuje s polským národem se může stát Polákem. Neznám však nikoho takového, kdo by to dokázal.“ (vra) — „Vše závisí na identitě. Obecně se za Polku může považovat i Vietnamka, ale ve skutečnosti za ní Poláky považována nikdy nebude.“ (kra) — „Člověk, který se narodil v Polsku rodičům jiné národnosti, může sice získat polskou státní příslušnost, ale nemůže se stát Polákem.“ (vra) — „Teoreticky ano, prakticky je to málo pravděpodobné.“ (vra) — „Myslím, že je to problematické. Teoreticky je to možné, ale domnívám se, že si svou původní identitu zachová. Neznám žádného cizince, který by dokázal ‚stát se Polákem‘.“ (vra) — „Domnívám se, že teoreticky může. Pokud se obeznámí s polskou kulturou, jazykem, historií, pak ano. Ale ve skutečnosti nikoho takového neznám.“ (var) — „Mohl by, pokud by se zcela identifikoval s polským národem. Nedomnívám se však, že by to dospělý cizinec dokázal.“ (var) — „Teoreticky je to možné, ale dle mého názoru jen při paralelním zachování dřívější identity.“ (vra) — „Může pouze sympatizovat s polskou kulturou, ale nemůže se stát Polákem v etnickém smyslu slova.“ (kra).

NE

„Zním řadu imigrantů, kteří v Polsku žijí řadu let, ale nepovažují je za Poláky a také oni se za Poláky nepovažují. Ale jejich děti, kteří vyrůstají v polském kulturním pro-

středí od svého narození se procesu socializace mohou Poláky stát.“ (vra) — „Domnívám se, že nemůže. Člověk se sice může identifikovat po emigraci s novým prostředím, naučit se jazyk, přijmout novou kulturou, ale nemůže zcela negovat svou kulturní minulost.“ (kra) — „Cizinec může po vykonání příslušné zkoušky a splnění právních podmínek získat polské občanství, ale národnost může získat pouze narozením v Polsku.“ (vra) — „Znám tureckou rodinu jejichž děti vyrůstají od malička v Polsku, navštěvují polské školy, mluví polsky, ale sami se za Poláky nepovažují.“ (vra) — „I v případě, že sympatizuje s polskou kulturou, nikdy se nemůže stát identickým Polákem.“ (vra) — „Nemůže se nikdy stát plnohodnotným Polákem, vždy v něm zůstane ‚něco‘ cizího.“ (kra) — „Nemůže, protože přísluší k jiné národnosti.“ (kra) — „Nemůže. Pokud prošel v období socializace jinou kulturou, nemůže přijmout jinou.“ (vra) — „Nemůže. Polákem se člověk musí narodit, nemůže se jím dodatečně stát.“ (var) — „Ne, nemůže. Může se stát Polofilem, ale nikoli Polákem.“ (var) — „Neznám žádného cizince, který by se stal Polákem. Domnívám se, že to není možné.“ (var).

### **MŮŽE POLÁK ZTRATIT SVOU NÁRODNOST, PŘESTAT BÝT POLÁKEM A STÁT S NĚKÝM JINÝM? ...**

Etnická autoidentifikace má dvě stránky: jestliže se domníváme, že se cizinec může (za určitých okolností) stát Polákem, pak musíme připustit, že se i Polák se může (za určitých okolností) stát cizincem. V tomto „duchu“ zněly i odpovědi dotázaných. Respondenti/respondentky, kteří byli ochotni akceptovat „naturalizované“ cizince za Poláky, připouštěli, že i emigrující Poláci se mohou za hranicemi Polska „někým jiným“, ti kteří možnost změny národnosti připouštěli pouze v teoretické rovině, souhlasili, že toto pravidlo platí i obráceně a ti, kteří zcela odmítli možnost proměny cizince v Poláka, zachovali se obdobně i v případě opačném.

ANO

„Samozřejmě, že je to možné. Jsou to např. lidé, kteří sice žijí v Polsku, ale distancují se od polské kultury, nepatřičipují na jejím rozvoji, nedemonstrují svou polskost a stydí se za to, že jsou Poláky. Polští emigranti, kteří žijí v zahraničí řadu let mohou ztratit kontakt s rodnou zemí.“ (vra) — „Jestliže se dítě narodí Polákům, je zde velká pravděpodobnost, že bude vychováván jako Polák a Polákem se také stane. Není to však na 100%. V dospělosti se může rozhodnout svou národnost změnit.“ (kra) — „Může se rozhodnout přestat být Polákem. Můj nejlepší přítel, Irek, notabene absolvent etnologie z Vratislavi, bydlící v New Yorku, se zřekl polského občanství, obdržel americké a všem deklaruje, že již není Polákem. Nevím, zda to od něj není póza, ale možná, že při emigraci z Polska, jednoduše utekl i před svou ‚polskostí‘. Polsko a události, které zde probíhaly jej natolik iritovaly, že se rozhodl z Polska odejít.“ (vra) — „Ano může. K těmto situacím docházelo v historii Polska často, kdy jedinci (celé skupiny obyvatelstva) museli z politických či ekonomických důvodů opustit původní vlast a odejít do trvalé emigrace. Zde postupně splynuli s příslušníky jiných národů a přijali jejich národní vědomí. Řadu osob s tímto osudem



znám.“ (var) — „Můj děd emigroval do Francie, žil tam 5 let a po návratu se znovu s polským prostředím nezžil a zůstal Francouzem.“ (vra) — „Ano, myslím, že člověk může přestat být Polákem, jestliže ztratí trvalý kontakt s polským kulturním prostředím.“ (var) — „Ano, pokud změní bydliště a myslí si, že se v novém prostředí bude mít lépe jako příslušník jiného národa.“ (var) — „Může, pokud o to sám usiluje. Znáám několik osob, které emigrovaly do ciziny a postupně se přestaly považovat za Poláky.“ (var) — „Je to možné, protože vědomí národní příslušnosti je otázkou individuálního vnímání identity. Znáám několik Poláků, kteří společně se svými rodiči vycestovali do Ameriky. Mají stále polskou státní příslušnost, ale za Poláky se již nepovažují.“ (var) — „Myslím, že ano. Rozhodující ovšem není změna oficiálního statusu osoby (státní příslušnost), ale změna způsobu myšlení.“ (var) — „Je možné přestat být Polákem na stejném principu, jako se jím stát. Přestane se již cítit Polákem a začne se považovat za příslušníka jiného národa. K nejčastějším případům této změny dochází po trvalé emigraci z Polska a nabytí jiné státní příslušnosti.“ (var) — „Může. Mnoho osob, kteří vycestovali z Polska z ekonomických důvodů: např. Poláci žijící v Anglii tající svůj národní původ.“ (vra) — „Záleží na jeho akceptaci. Jestliže se rozhodne přestat být Polákem a ztratí občanskou příslušnost k Polsku.“ (kra) — „V případě, že odcestuje z Polska, přeruší kontakty s vlastí a polská kultura se mu stane cizí.“ (vra) — „Ano, pokud se rozhodne stát součástí jiného národního společenství. Jde o individuální rozhodnutí.“ (vra) — „Ano. Polský emigrant, který vycestoval do Německa a přijal německou kulturu a jazyk.“ (vra) — „Může. Pod politickým tlakem a na základě individuální volby. Znáám několik takových případů.“ (vra) — „Na základě získání občanství jiného státu a asimilace v jiné kultuře. Znáám takové případy.“ (vra) — „Pokud žije dlouho mimo území Polska, identifikuje se s novou kulturou a preferuje ji.“ (kra) — „Člověk může ztratit polskou identitu na základě dlouhodobého pobytu v zahraničí.“ (vra) — „Stávalo se to Polákům, kteří se za 2. světové války hlásili jako Volksdeutsche.“ (vra) — „Národnostní menšiny Poláků dlouhodobě žijící v zahraničí.“ (vra) — „Člověk, který se zřekne původní kultury a přimkne se k jiné.“ (vra) — „Může, pokud vycestuje do zahraničí a tam získá nové občanství.“ (kra) — „Ano, na základě změny státní příslušnosti a kulturní integrace.“ (kra) — „Jestliže se sám za Poláka přestane považovat a přestane se jím cítit.“ (vra) — „Jestli nechce být Polákem, je to jeho osobní rozhodnutí.“ (vra) — „Ano, na základě akceptace národnosti hostitelské země.“ (kra) — „Pokud ztratí polské občanství a odejde do emigrace.“ (vra) — „Pokud přestane žít v polské společnosti, pak ano.“ (vra) — „Odřekne se své minulosti, rodné kultury a jazyka.“ (vra) — „Může, pokud necítí silné pouto polské identity.“ (vra) — „Může na základě zaujetí kulturou jiného národa.“ (vra) — „Jestliže se odřekne polské identity, pak ano.“ (vra) — „Ano, jestliže se za Poláka přestane považovat, přestane myslet a mluvit jako Polák.“ (var) — „Může se stát příslušníkem jiného národa. Záleží to na jeho rozhodnutí.“ (var) — „Ano, pokud se rozhodne přestat být Polákem.“ (var).

## ANO I NE

„Ten, kdo opustil Polsko v ranném dětství, je zbaven kontaktu s jazykem, tradicí a historií polského národa se může plně integrovat do jiného společenství. Záleží tedy na

rozhodnutí jednotlivce, zda má potřebu hledat své kořeny. Polákem se člověk stává především v procesu socializace. Pokud člověk žijící za hranicemi Polska má s Polskem kontakt a má o jeho vývoj zájem, pak polskou identitu neztrácí. Domnívám se, že člověka dělá Polákem právě vědomí příslušnosti k polskému národu, historické vědomí, polská kultura a ztotožnění se s tradicemi polského národa. Znalost polského jazyka je přitom přirozenou potřebou k naplnění výše uvedených kritérií.“ (vra) — „Je otázkou, zda člověk může zcela přervat kulturní spojení s vlastním národem (např. političtí emigranti). Domnívám se, že není možné zcela negovat kulturu, tradice, ve kterých člověk prožil své dětství a přijmout kulturu novou. Osobně neznám nikoho takového. Hovoří se, že k tomuto aktu docházelo u politické emigrace Poláků po roce 1945. Jejich kritický postoj k novému režimu je motivoval k odmítnutí polské kultury jako celku.“ (vra) — „Člověk může ztratit svou národnost, ale ne zcela. Ke ztrátě národnosti může na základě trvalé emigrace, odvrácení se od polských tradic, odmítnutí původních kulturních hodnot a asimilace s jinou kulturou v jiné, obvykle velmi vzdálené zemi.“ (vra) — „Člověk se může zřici své vlasti a odmítnout vlastní (původní) národnost. Domnívám se, že to vychází ze psychosociální podstaty člověka. Člověk však nemůže změnit svou fyzickou podobu: barvu kůže, vlasů očí atd.“ (vra) — „Domnívám se, že jsou osoby, které na základě svého rozhodnutí ztratily svou národnost. Např. po emigraci na Západ. Navzdory tomu si myslím, že jsou i nadále Poláky, třebaže si to nepřiznávají. Lituji je. Podle mě se člověk nemůže zřici své národnosti. Může snad získat novou identitu, ale ne národnost.“ (vra) — „Když se rozhodne přestat být Polákem a emigruje z Polska, pak asi ano. Ve skutečnosti to však asi snadno nepůjde. Neznám nikoho takového, kdo by to ‚ustál‘. I lidé žijící v cizině dlouhá léta Poláky zůstávají.“ (vra) — „Je těžké přemoci národní indoktrinaci a odmítnout polskou národnost. Zním několik osob, které se snaží své polské národnosti zbavit tím, že se identifikují s kosmopolitním způsobem života, či identifikací s regionální/lokální společností. Podle mě nelze odmítnout ‚polskost‘ (přestat být Polákem) na 100%. Někdo může z Polska vycestovat na dlouhou dobu, ale vždy v něm zůstane část Poláka.“ (vra) — „Domnívám se, že není možné úplně přestat být Polákem, poněvadž vždy v nás zůstane něco, co nás bude spojovat s polským národem. Např. předkové, jazyk, kultura. Můžeme se stát někým jiným, asimilovat v jiné zemi s jiným národem, ale navždy v nás zůstane část ‚polskosti‘. Člověk může v zahraničí zapomenout mluvit polsky, ale jestliže má např. polské předky, nemůže je vytěsnit ze svého rodokmenu.“ (vra) — „Zdá se mi, že existují osoby, které na základě svého rozhodnutí ztratily svou národnost, např. po emigraci na Západ. Domnívám se, že zůstávají stále Poláky, ale svou národní identitu tají.“ (vra) — „Teoreticky ano, pokud by se někdo vědomě zřekl své kulturní minulosti a rozhodl se přijmout jinou národnost (stát se ne-Polákem). Prakticky je to ovšem pro dospělého člověka nemožné zcela zapomenout na svou minulost spojenou s původním kulturním prostředím.“ (var) — „Myslím, že se někdo může v cizině rozhodne chovat jako ne-Polák. Tento postoj je ovšem strojený a vychází z komplexu polské národní méněcennosti. Ve skutečnosti však v nitru Polákem zůstává, ale navenek se prezentuje jako někdo jiný. Zním několik Poláků, kteří emigrovali do Velké Británie mají tuto dvojí národní tvář. Ve skrytu však stále Poláky zůstávají, mají polský způsob myšlení.“ (var) — „Může se mu to podařit, ale pouze částečně. Polští emigranti do Ameriky se snažili/snaží odvrhnout polské kořeny, ale Američané je stejně považují

za cizince/Poláky.“ (vra) — „Formálně může získat občanství jiného státu, ale ve skutečnosti v psychické rovině Polákem zůstává.“ (vra) — „Člověk se sice může zřici polské národnosti, ale přece v něm něco ‚malého‘ z Poláka zůstává.“ (vra) — „Domnívám se, že je možné přestat být Polákem, přestat mluvit polsky a integrovat se do nového kulturního prostředí. Ve skutečnosti ovšem nikoho takového neznám.“ (var) — „Ano, jestliže se v emigraci rozhodne změnit svou národnost.“ (var) — „Znám Poláka, který se považuje za Němce, ale je otázka, zda jím skutečně je?“ (var).

NE

„Nemyslím, že by mohla nastat taková situace. Takový člověk by musel žít dlouhou dobu v separaci bez jakýchkoli i zprostředkovaných kontaktů s polským prostředím, což je prakticky nemožné.“ (var) — „Polského občanství se člověk může zřici (může mu být odňato), ale národnosti ne.“ (vra) — „Nemůže. Kdo se jako Polák narodí a je vychován v polské kultuře, nemůže se stát někým jiným.“ (vra) — „Člověk se nemůže zřici kultury, ve které byl vychován. Může ztratit polské občanství, ale nemůže odvrhnout kulturu, která tvoří jeho duchovní podstatu.“ (vra) — „To nejde. Člověk se může po emigraci zřici polské státní příslušnosti, ale nikoli polské národnosti.“ (vra) — „Myslím, že se sice člověk může usilovně snažit přestat být Polákem, ale nikdy se mu to nepodaří. Zním několik osob, které o to usilují, ale stále v nich zůstává původní substrát polskosti.“ (var) — „Mentálně nemůže odvrhnout svou kulturní orientaci. Kulturní polské kořeny v něm stále zůstávají.“ (vra) — „Národnosti se člověk může zřici, ale neexistuje způsob jak ji ztratit.“ (vra) — „Jestliže se v Polsku narodí, zůstane až do smrti Polákem.“ (vra) — „Nemůže, protože v něm stále zůstane něco z polské kultury.“ (vra) — „Nemůže. Národnost je nám dána shůry a je v nás navěky zakotvena.“ (vra) — „Polák může vycestovat do ciziny, ztratit polské občanství, ale Polákem zůstane.“ (var) — „Ne, nikoho takového neznám.“ (vra) — „Myslím si, že nemůže.“ (var) — „Myslím si, že člověk může trvale opustit rodnou zemi, přijmout novou státní příslušnost, ale nemůže ztratit původní národnost.“ (var) — „Nevím, zda je možné národnost ztratit, ale znám několik osob žijících v trvale v cizině, které se o to snaží a navenek se prezentují jako ne-Poláci.“ (var) — „Nemůže, nikoho takového neznám.“ (vra).

## JSOU CIKÁNI (RÓMOVÉ) A ŽIDÉ SOUČÁSTÍ POLSKÉHO NÁRODA? ...

Území dnešního Polska obývali po staletí představitelé různých národností, kteří svůj způsob života postupně přizpůsobili novým podmínkám a nyní žijí v Polsku a mluví polsky. Jsou tedy např. také Romové a Židé součástí polského národa? Historie a osudy Romů a Židů se proplétaly s osudy a historií Poláků a mohli bychom očekávat, že jsou dnes součástí polského národa. Menšina dotazovaných (15%) připustila, že Romové a Židé součástí polského národa jsou, jestliže s Poláky kulturně asimilovali. Většina respondentů/respondentek (50%) se však domnívá, že Romové a Židé sice po generace v Polsku žijí, mluví polsky, ale pouze někteří z nich přijali polskou kulturu za svou. Zbytek (35%) se domnívá, že Romové a Židé žijí specifickým způsobem života

a mají odlišnou kulturu, která se od kultury Poláků liší. Nejsou tudíž součástí polského národa, ale etnickými skupinami s polským státním občanstvím.

ANO

„Myslím, že Romové a Židé bydlící v Polsku jsou součástí polského národa. Žijí v naší zemi, mluví naším jazykem, akceptují polské tradice a jejich předkové žili v Polsku po celá staletí.“ (vra) — „Romové a Židé jsou součástí polské historie a jen na nich záleží, zda se integrují se zemí, ve které žijí. Osobně se domnívám, že většina z nich tak činí.“ (var) — „Jsou menšinami. Romové etnickými, Židé národními. Jsou pevně svázáni s historií Polska. V tomto smyslu jsou součástí polského národa.“ (var) — „Jsou částí polského národa, protože polský národ se skládá z mnoha menšin.“ (var) — „Romové a Židé žijící v Polsku jsou součástí polského národa.“ (vra) — „Vzhledem ke společné historii jsou součástí polského národa.“ (var) — „Ano jsou, pokud se oni sami za Poláky považují.“ (vra) — „Jsou Poláky, v případě, že jimi chtějí být.“ (vra) — „Jsou osobitou částí polského národa.“ (var) — „Jsou částí polského národa.“ (var) — „Lze je považovat za Poláky.“ (var) „Jsou, pokud se za ně považují, je to jejich volba.“ (kra) — „Jestli se s Poláky sami identifikují, pak jsou.“ (var) — „Mohou být, pokud se za ně sami považují.“ (kra) — „Pokud akceptují polskou kulturu, pak jsou.“ (vra) — „Jsou, ale pouze ti asimilovaní.“ (vra).

ANO I NE

„Romové nejsou součástí polského národa, poněvadž mají specifickou národnost (romskou) a většina z nich se s ní identifikuje a brání se asimilaci s Poláky. Existují pravděpodobně případy, že se Romové identifikují s oběma národnostmi: romskou i polskou, ale v praxi jsem se s těmito případy nesetkala. Co se Židů týče, myslím si, že otázka jejich národní příslušnosti je komplikovanější. Domnívám se, že většina polských Židů asimilovala s polským národem. Záleží zde na tom, jak silný mají vztah k židovské tradici a židovskému náboženství. Zda se považují za specifický, vyvolený národ, mají silný vztah k Izraeli a zda si své specifické náboženství a národnost ponechávají. Ti, kteří participují na polském způsobu života a kultuře, jsou nepochybně součástí polského národa.“ (kra) — „O Židech jsem přesvědčena, že jsou součástí polského národa. Zním mnoho umělců židovského původu, kteří aktivně participují na tvorbě polské kultury. O příslušnosti Romů k polskému národu mám pochybnosti. Většina z nich polsky neumí, či velmi málo. Mnoho romských dětí nenavštěvuje školy. Romové se nesnaží sbližovat s Poláky. Domnívám se, že většina Romů nepatří do polského národa.“ (vra) — „Romové jsou součástí polského národa, pokud se s ním identifikují. Židé se vzhledem k antisemitským tendencím části polské majoritní společnosti naopak považují za Židy, i když hovoří polsky a mají polské státní občanství. Jejich separatistické chování pak vede Poláky k tomu, že také oni Židy za součást polského národa nepovažují.“ (kra) — „Jsou i nejsou. To záleží na jednotlivcích. Jestliže se Romové a Židé od polské společnosti separují a neparticipují na rozvoji polské kultury, jestli je veřejný život Poláků nezajímá (např. neúčastní se voleb), pak je nemůžeme považovat za součást polského národa.“ (vra) — „Jsou součástí polské historie,

ale nejsou součástí polského národa. Polák, který např. emigruje za prací do Velké Británie, bydlí zde, komunikuje anglicky, ale zůstává Polákem. Obdobně tomu Rom či Žid žijící na území Polska, ale příslušící k odlišným kulturám, nemůže být součástí polského národa.“ (vra) — „To záleží na jejich pojetí identity. Je mnoho Židů, kteří považují za svou vlast Izrael a Polsko za zemi svého pobytu. Obdobně je tomu s Romy, kteří nemají vyhraněnou identifikaci a jsou schopni pobývat kdekoli, kde je to pro ně ekonomicky výhodné.“ (vra) — „To záleží na stupni jejich identifikace s polským národem. Např. mnoho Židů se považovalo v minulosti za Poláky a přitom nepřestali být Židy.“ (vra) — „Mohou být Poláky pokud se jimi cítí a jako Poláci se chovají. Ve skutečnosti mají od Poláků velmi odlišný způsob života.“ (vra) — „Domnívám se, že Židé jsou součástí polského národa. Zním mnoho umělců židovského původu, kteří se podílí na vytváření polské kultury. V případě Romů mám své pochybnosti. Mnoho z nich neumí polsky, nebo polsky hovoří velmi špatně. Mnoho romských dětí nechodí do školy. Romové se izolují a neintegrují s Poláky. Pouze malá skupina integrovaných Romů může být považována za součást polského národa.“ (kra) — „Romové a Židé jsou jiné národnosti než Poláci. Skutečnost, že mluví polsky z nich ještě Poláky nedělá. Mluví též svými vlastními jazyky, identifikují se s vlastními kulturami a považují se za Romy či Židy. Avšak, kdyby chtěli, mohli by se Poláky stát. Jedná se pouze o jejich identifikaci. Nepřísluší mi, abych to hodnotila, je to jen jejich věc.“ (vra) — „Jestliže hovoří tak krásnou polštinou, jako ovládal Czesław Miłosz, tak určitě. Polská historie (a nepochybně nejen polská) dokládá řadu případů toho, jak silná identifikace s polským národem může vzniknout i u lidí, kteří z hlediska ‚biologického‘ původu příslušeli k jinému národu.“ (kra) — „Domnívám se, že pokud se Romové identifikují s polským národem, mohou být považováni za jeho součást. U řady polských Romů se však projevuje spíše národnost složená, hybridní a často nejednoznačná.“ (kra) — „To nelze zobecnit, to záleží na konkrétních případech. Jestliže se identifikují s polskou kulturou a považují se za Poláky, pak jimi jsou. V opačném případě nikoli.“ (kra) — „To záleží na stupni jejich identifikace s polským národem. Např. mnoho Židů se považovalo v minulosti za Poláky a přitom nepřestali být Židy.“ (kra) — „Ačkoli se od Poláků výrazně kulturně liší, jsou součástí polského státu. Někteří z nich se i za Poláky považují. V zásadě to záleží na nich.“ (var) — „Záleží především na nich, za co se považují a jak se cítí. Domnívám se však, že se oni cítí primárně jako Romové a Židé.“ (var) — „Domnívám se, že jsou součástí polského národa, jen nevím, zda se Cikáni a Židé za Poláky považují?“ (kra) — „Jsou, jestli se jako Poláci cítí. Domnívám se však, že většina z nich se za Poláky nepovažuje.“ (vra) — „Mohou, ale také nemusí. Záleží na nich, zda se s polským kulturním prostředím identifikují.“ (kra) — „Romové a Židé žijící dlouhodobě na území Polska jsou součástí polského národa, pokud akceptovali polský způsob života a polskou kulturu. V opačném případě jsou jimi pouze v právním slova smyslu.“ (kra).

NE

„Nejsou součástí polského národa, ale (pokud mají polské občanství) jsou součástí polského státu. Mít polské občanství ale neznamená být Polákem. Národ je pojmem kulturním, stát pojmem ekonomicko-sociálním. Židé jsou odlišným národem a Ro-



mové jsou specifickými etnickými minoritami.“ (vra) — „Romové a Židé jsou odlišné národnosti od Poláků. Nic neznamená, že mluví polsky, mluví též vlastním jazykem, identifikují se s vlastní kulturou a považují se za Romy a Židy.“ (vra) — „Židé a Romové jsou částí polského obyvatelstva. Někteří z nich se považují za součást polského národa. Domnívám se, že nejsou součástí polského národa, protože se od něj svým způsobem života a kulturou odlišují.“ (var) — „Přestože Romové a Židé žijí s Poláky po celé generace, nikdy se do polského národa (do jeho kultury) neintegrovávali a nadále žijí svým způsobem života. Z toho důvodu je nelze za součást polského národa považovat.“ (var) — „Mohou být jeho součástí v občanském slova smyslu, ale nikoli ve smyslu kulturním. Jako svébytné etnické skupiny mají vlastní kulturu a způsob života.“ (kra) — „Romové a Židé jsou odlišné národnosti. Mohou sice mluvit polsky, ale hovoří rovněž vlastním jazykem, mají vlastní kulturu a považují se za Romy a Židy.“ (kra) — „Skutečnost, že žijí v Polsku a mluví polsky, ještě neznamená, že jsou součástí polského národa. Většina polských Romů má odlišnou kulturu od polské majority.“ (kra) — „Nemohou být, protože se sami považují za odlišné skupiny se svébytnou kulturou. Např. Romové mají v rámci polského státu i vlastní sociální struktury, např. ‚romské‘ krále.“ (kra) — „Romové i Židé mají vlastní kulturu, tradice i historii. Skutečnost, že hovoří polsky, ještě nesvědčí o tom, že jsou Poláky.“ (var) — „Romové a Židé jsou národnostními menšinami žijícími v Polsku. Jsou součástí polské společnosti, ale nejsou součástí polského národa.“ (vra) — „Romové a Židé jsou specifickými národnostními menšinami žijícími v Polsku. Nejsou Poláci.“ (var) — „Nejsou. Romové a Židé jsou uzavřenými skupinami, které se do kultury polského národa neintegrovaly.“ (var) — „Romové a Židé mají většinou vlastní (romskou a židovskou) etnickou identitu a žijí svébytným způsobem života lišícím se od životního stylu Poláků.“ (kra) — „Nejsou, protože oni sami se za Poláky nepovažují a nechtějí jimi býti. Identifikují se s ‚romstvím‘ a ‚židovstvím‘.“ (vra).

## JAKÉ MAJÍ POLÁCI PŘEDNOSTI A JAKÉ MAJÍ NEDOSTATKY?

Tak jako každý národ, mají i Poláci mnoho předností i nedostatků. Informátoři/informátorky upozorňovali, že vymezování předností a nedostatků Poláků často vychází ze stereotypů (autostereotypů a heterostereotypů) a subjektivního pohledu na daný národ. Humorné charakteristiky „polských národních vlastností“ deklarovali slovy: „Pracovití jsme také, ale jen tehdy, když z toho máme užitek. Horší je to již z dobrovolnou prací pro prospěch obce. V té se Poláci angažují daleko méně, v porovnání s lidmi žijícími v západoevropských zemích. Když nám hrozí nebezpečí, jsme schopni se zmobilizovat, ale v každodenním životě nejsme příliš solidární. Poláci se mezi sebou většinou hašteří. Společně vystupují jen, když jim hrozí nebezpečí zvenčí. Každý národ má jinou mentalitu. Ta pramení z jeho historie a z geografického prostředí, ve kterém žije“. Navzdory k metodickým výhradám proti stereotypnímu úhlu pohledu při posuzování „polských národních vlastností“ (viz subkapitola *Varia*) se respondenti/respondentky na „dominantních“ přednostech a nedostacích Poláků/Polek sjednotili.

## PŘEDNOSTI

Ambicióznost, adaptabilnost, autentičnost, bezprostřednost, cílevědomost, ctnost, čestnost, družnost, důvěřivost, důvtipnost, fantasie, flexibilita, hrdost, humor, idealismus, inteligence, invenčnost, komunikativnost, kreativnost, laskavost, mobilita, muzikálnost, nápaditost, nezlomnost, obětavost, odolnost, odpovědnost, odvážnost, otevřenost, patriotismus, pohostinnost, pracovitost, přejícnost, religiozita<sup>10</sup>, romantičnost, skromnost, solidárnost, společenskost, spontánnost, srdečnost, spravedlnost, subsidiárnost, svědomitost, svobodomyšlnost, sympatičnost, systematicčnost, tolerantnost, tradicionalismus, uctivost, učenlivost, udatnost, upřímnost, vstřícnost, všestranost, všímavost, vtipnost, vyrovnanost, vytrvalost, vzdělanost, zásadovost a zručnost.

## NEDOSTATKY

Alkoholismus, anarchičnost, antisemitismus, arogantnost, avanturismus, egoismus, etnocentrismus, fanatismus, fatalismus, hašteřivost, hlučnost, hyperkritičnost, cholericnost, ignorace, individualismus, konfliktnost, konzervatismus, korupčnost, lakotnost, lenost, maloměšťáckost, malověrnost, megalomanie, nadutost, nacionalismus, naivnost, náladovost, nedisciplinovanost, nedůslednost, nedůvěřivost, nekonceptnost, nehospodárnost, nekonstruktivnost, nekritičnost, nepořádnost, neracionálnost, nerozhodnost, nestálost, netolerantnost, neuctivost, nihilismus, pesimismus, pomlouvačnost, potměšilost, prchlivost, prospěchářství, religiozita, samolibost, sebelítost, servilnost, stereotypnost, svárlivost, škodolibost, šovinismus, tajnůstkářství, uzavřenost, výbušnost, xenofobie, zakomplexovanost, zaslepenost, závistivost a zlodějskost.

## VARIA

„Každý národ jiný je, každý má nějaké nedostatky. To ale neznamená, že je třeba na nás ukazovat výstražně prstem. Řada cizinců si o Polácích myslí, že příliš holdují alkoholu, že jsou líní, nekulturní apod. Myslím si, že v případě pijaňství mají pravdu, stejně jako v tendenci ke kompromisům. Nejsme příliš zásadoví a snažíme se, aby z konfliktů odešli všichni spokojení. K největším přednostem Poláků patří určitě: důvtip, adaptabilita, komunikativnost a pohostinnost; k nedostatkům pak nedůvěřivost, nesamostatnost, svárlivost a mnoho dalších.“ (kra) — „Předností Poláků je pracovitost v případě, že se jim vyplácí a srdečnost v etapě navazování přátelství. Nedostatkem je kriticismus (vůči sobě a vládě) a politicko-náboženský fanatismus.“ (vra) — „Poláci mají stejné přednosti a nedostatky jako představitelé jiných národů. Poláci, stejně jako jiní lidé, nejsou stejnorodí a jsou mezi nimi lidé různých typů a vlastností.“ (kra) — „Není možné obecně charakterizovat přednosti a nedostatky všech Poláků. Každý z nás má své vlastní představy o našich a cizincích.“ (vra) — „Svou charakteristiku předností a nedostatků podávám na základě zkušeností z kontaktů se svými známými. V kategorii stereotypů neuvažuji.“ (vra).

10 Vlastnost uváděná rovněž ve výčtu „nedostatků“.

## KTEŘÍ Z EVROPSKÝCH CIZINCŮ JSOU POLÁKŮM NEJBLIŽŠÍ A KTEŘÍ NEJVZDÁLENĚJŠÍ? ...

Člověk si uvědomuje sounáležitost se skupinou (skupinami) v rámci které (nichž) kooperuje a vymezuje se vůči skupině (skupinám), kterou (které) považuje za diferentní. Za národy Polákům nejbližší považují informátoři/informátorky Čechy a Slováky, Litevce, Bělorusy, Ukrajince a Rusy na základě podobnosti jazyků, náboženství, vzhledu, společné historie a tradic. Respondenti/respondentky přitom poukazovali na společného ‚slovanského ducha‘ charakterizujícího výše uvedené národy. Anketa prokázala, že lidé považují za blízké i ty z bližních, kteří zaujímají stejné životní postoje, a se kterými jsou v blízkém kontaktu. Obdobně jako u otázky zkoumající přednosti a nedostatky Poláků, měli někteří z informátorů/informátorek (5%) výhrady k formulaci dotazu.

### NEJBLIŽŠÍ

Češi (geografické podmínky, historie, jazyk, kultura, mentalita, otevřenost, pragmatismus, tradice, vnímání humoru); Bělorusové (geografické podmínky, historie, jazyk, mentalita, tradice); Chorvaté (jazyk, kultura, mentalita, náboženství); Italové (náboženství, pohostinnost, otevřenost, smysl pro rodinný život, spontaneita); Litevci (historie, jazyk, kultura, mentalita); Lotyšši (historie, jazyk, kultura, mentalita); Lužičtí Srbové (mentalita); Maďaři (čestnost, historie, hrdost, otevřenost, patriotismus, politika, udatnost); Rusové (ambicioznost, fantazie, historie, charakter, jazyk, mentalita, temperament); Slováci (ambice, geografické podmínky, historie, jazyk, kultura, mentalita, náboženství); Slovinci (jazyk a mentalita); Srbové (jazyk, kultura); Řekové (temperament, patriotismus) a Ukrajinci (historie, jazyk, mentalita).

### NEJVZDÁLENĚJŠÍ

Britové (ekonomika, jazyk, kultura, mentalita); Dánové (jazyk, kultura, mentalita, sexualita, uzavřenost, životní styl); Finové (jazyk, kultura, mentalita); Francouzi (jazyk, kultura, individualismus, mentalita); Italové (ekonomika, jazyk, kultura, mentalita); Němci (ekonomika, jazyk, kultura, mentalita, nacionalismus, pořádkumilovnost); Norové (jazyk, kultura, mentalita, životní styl); Portugalci (ekonomika, jazyk, kultura, mentalita, tradice); Rakušané (jazyk, mentalita); Rusové (jazyk, kultura, mentalita, poslušnost); Řekové (jazyk, kultura, mentalita); Španělé (jazyk, kultura, mentalita); Švédové (jazyk, kultura, mentalita); Švýcaři (jazyk, kultura, mentalita); Turci (jazyk, kultura, mentalita, náboženství) a Židé (kultura, náboženství, styl života).

### VARIA

„Nezdá se mi, že by si jakékoliv národy mohly být podobné. Vytvoření jedné společné kategorie národů (např. Slovanů) ještě o ničem nevyovídá. Všechny národy mají svá specifika, která není možná porovnávat. Zdá se mi, že od Poláků se nejvíce liší Španělé svou vůlí k životu. Poláci jsou podle mě nudní.“ (var) — „V národních charakte-

rech můžeme vždy nalézt něco, co se částečně shoduje a zároveň neshoduje s národy jinými. V tomto ohledu mohou být i Němci pro svou lásku k jídlu a pivu blízcí Polákům, třebaže se od nich ve většině ukazatelů: jazyk, kultura, mentalita, velmi liší.“ (kra) — „Poláci jsou dost unikátní. Domnívám se, že žádný z evropských národů se jim nepodobá“. (vra).

## **JSOU VŠICHNI POLÁCI STEJNÍ, ANEBO JSOU MEZI NIMI REGIONÁLNÍ ROZDÍLY? ...**

Otázka mapující kulturní rozdíly směřovala k postižení diferencí polských regionů. Respondenti/respondentky upozorňovali na rozdíly mezi způsobem života a kultury obyvatel „etnografických“ oblastí (Goralé, Huculové, Kašubové, Kresy, Kujavy, Lemkové, Mazury, Podhale, Podlesí, Pomoří, Řešovsko), krajů s rozdílnou historií (Galicie, Malopolsko, Mazovsko, Slezsko, Velkopolsko), regionů s rozdílným ekonomickým potenciálem (jih, pohraničí, sever, střed, východ, západ) a městy s diferentním *geniem loci* (Białystok, Gdaňsk, Krakov, Opole, Poznaň, Varšava). Při bližším vymezování „indikátorů“ regionálních rozdílů dotazovaní uváděli širokou škálu jevů z oblasti duchovní, materiální i sociální kultury.

„Rozdíly jsou stále aktuální. Zdá se mi, že Goralé z okolí Zakopaného se významně liší jazykem a dodržováním tradičních zvyků a obyčejů. Velké antagonismy panují mezi většími polskými městy a chování jejich obyvatel se od sebe významně liší. Existuje rovněž averze vůči obyvatelům hlavního města Varšavy. Varšavané jsou považováni za snoby bez duše napodobující ‚americký‘ způsob života a kulturu. Všeobecně se soudí, že obyvatelé sídelního města si žijí nad poměry, na úkor ostatních Poláků. Pejorativně jsou nazýváni ‚Varšavkami‘. Poláci z Krakova jsou považováni za bohémské umělce, kteří by si přáli návrat období let 1918–1938. V Krakově je každý člověk malířem, hudebníkem, básníkem a to i v případě, že nemá talent. Kolegyně z Lublina mi sdělila, že východní část Polska je považována za méněcennou. Jsou považováni za Poláky 2. třídy. Nevím, ale snad tomu tak je. Ve skutečnosti se o této části Polska příliš nemluví. Je málo rozvinutá, chudší, zemědělská a v porovnání se západní částí Polska kulturně zaostalejší. Ačkoli např. Lublin usiluje, aby se stal Evropským městem kultury 2016, nemá šanci proti druhému polskému kandidátu, kterým je Vratislav. Vratislav (moje město, které miluji) je považované za město mladých, studentů, hudby, ve kterém se stále něco děje, město, ve kterém dochází k prolínání různých kultur, město tolerance. Vratislané jsou jedineční a odlišující se (v pozitivním slova smyslu) od ostatních obyvatel Polska. Jsou velmi otevření, kosmopolitní a multikulturní.“ (vra) — „Jsem přesvědčena o tom, že regionalismy existují. Přetrvávají hranice z dob ‚dělení Polska‘. Potomci osob, které žily pod pruským ‚zaborem‘ jsou velmi pořádní; obdobně je tomu Krakováci žijícími pod ‚zaborem‘ rakouským. Východní Polsko, které se nacházelo pod ‚zaborem‘ ruským je charakteristické ‚východní‘ mentalitou lidí. Výjimkou jsou obyvatelé Varšavy, kteří si (ačkoli byli v ruském pásmu anexe) si dokázali zachovat svébytnost. Většina dnešních Poláků rozděluje stát na Polsko ‚A‘ a Polsko ‚B‘ a něco na

tom je. Polsko ‚B‘ leží ve východní části země. A třebaže mí předkové žili na území dnešního Běloruska, přiklámám se k této teorii. Osoby z Polska ‚B‘ jsou více nároční a méně pracovití. Musím však přiznat, že i mezi nimi existují čestné výjimky z tohoto pravidla.“ (kra) — „Myslím, že se kulturní rozdíly projevují u obyvatelstva žijícího v jednotlivých ‚zaborach‘, i když i zde se v posledním době poněkud stírají. Tyto rozdíly se projevují v ekonomické a mentální oblasti. Rozdíly v tradicích a obyčejích se projevují ve všech polských regionech. Jsou patrné především v nářečí.“ (kra) — „Samozřejmě, že ne všichni Poláci jsou stejní. Liší se od sebe zájmy a názory. Rozdíly jsou patrné především ve slavení svátků. Někteří je slaví na veřejnosti, jiní v kruhu rodiny a příbuzných.“ (kra) — „Rozdíly se projevují v hodnocení obyvatel některých polských měst (Krakováci jsou lakomí, Poznaňané se paktují s Němci, Gdaňané jsou kupčící apod.). Obecně také panuje dichotomie: chudý východ, bohatý západ.“ (var) — „Poláci jsou velmi rozdílní dle místa bydliště, jazyka i světového názoru. Zásadní rozdíly jsou mezi obyvateli vesnic a velkých měst a také mezi západní a východní částí Polska (např. v pravicové a levicové politické orientaci).“ (kra) — „Samozřejmě, že se Poláci žijící v jednotlivých regionech liší. Tyto rozdíly se projevují v různých oblastech způsobu života a rovněž v pojetí lokální identity. Jedná se o teritoriální kulturní homogenizaci.“ (kra) — „Mezi obyvateli jednotlivých regionů se projevují značné rozdíly v mentalitě (mezi obyvateli východní a západní části Polska, mezi obyvatelstvem vesnic a měst), četné rozdíly v jazyku (nářečí) a rozdíly v životním stylu, vztahu k rodině a k náboženství.“ (kra) — „Silné povědomí regionální výjimečnosti mají v Polsku Slezané, a o silném regionálním povědomí se rovněž mluví u obyvatel Polesí a Goralů. Zvláštní otázkou je regionální povědomí Kašubů, které se aktivovalo díky dotacím z Evropské unie.“ (kra) — „Dodnes se v Polsku zachovaly regionální rozdíly vycházející z různých geografických, historických, ekonomických a kulturních podmínek (Malopolsko-Velkopolsko, západ-východ, město-vesnice apod.),“ (var) — „Mezi obyvateli Polska dosud panují velké rozdíly v oblasti historie, ekonomiky, politiky a kultury. Tyto prvky (navzdory obecné globalizaci) dosud stimulují odlišný způsob života obyvatel jednotlivých regionů.“ (var) — „Rozdíly mezi jednotlivými regiony se projevují rovněž mezi zemědělskými a průmyslovými regiony. Rovněž panují mezi sídelními lokalitami.“ (kra) — „Mezi polskými regiony jsou rozdíly projevující se v míře ekonomické prosperity, způsobu života a mentalitě (západní, střední a východní Polsko).“ (var) — „Dosud se projevují rozdíly ve způsobu života obyvatel regionů Polska nacházejících se ve sféře mocenských států: Německa, Rakouska a Ruska.“ (var) — „Poláci nejsou stejní, každý Polák je individualita. Nejen obyvatelé velkých regionů, ale také obyvatelé lokalit se navzájem způsobem života liší (mají svou lokální identitu).“ (var) — „Poláci jsou stejně různí jako např. Češi a Němci. Rozdíly se projevují takřka ve všech oblastech způsobu života.“ (var) — „Rozdíly lze spatřovat mezi Poláky obývající nížinné a podhorské oblasti (ekonomika, kultura).“ (var) — „Rozdíly se projevují v psychologii obyvatel tradičních regionů a obyvatel žijících ve velkých městech (míra kolektivismu a individuality).“ (var) — „V jednotlivých regionech se projevuje různá míra regionální identity na základě historických, ekonomických a kulturních podmínek způsobu života.“ (var) — „Diference se projevují v hodnocení politických změn (vesnice-město).“ (var) — „Rozdíly se projevují především



v regionálních dialektech, náboženských představách, atd.“ (var) — „Východ Polska ctí více tradice, západní část spíše akceptuje inovace.“ (var) — „Domnívám se, že všichni Poláci jsou si velmi podobní. Regionálně se mohou odlišovat formou hovorového jazyka (dialektismy) a odlišnosti v kultuře (oděv, gastronomie). Tyto rozdíly však nepatří k zásadním.“ (var) — „V zásadě jsou všichni Poláci stejní. Regionální rozdíly jsou nepatrné.“ (kra) — „Nemyslím, že by mezi Poláky byly v současnosti značné regionální rozdíly.“ (var).

## **DNES SE POLSKO OTEVÍRÁ SVĚTU A PRONIKAJÍ DO ZEMĚ CIZÍ VLVIVY. JE TO DOBRÉ ČI ŠPATNÉ? ...**

S rozvojem globalizace začaly do Polska pronikat prvky odlišných kultur. Mnoho z toho, co kolem sebe nyní Poláci vidí, nepovažují za polské. Respondenti/respondentky pozitivně hodnotí pronikání zahraničních vlivů v ekonomické oblasti, ale zároveň upozorňují i na jejich „stinné“ stránky v sociální a kulturní sféře. Většina dotázaných (50%) zaujímá k hodnocení cizích vlivů indiferentní postoj, 20% informátorů/informátorek se přiklání k pozitivnímu oceňování cizích vlivů a 30% respondentů/respondentek se domnívá, že zahraniční „importy“ působí na Poláky negativně.

### **DOBRÉ**

„Jako obyvatelka Vratislavi mohu směle tvrdit, že k nám proniká mnoho cizích vlivů, což je dle mě velmi pozitivní. Vyplývá to z velkého přílivu turistů-cizinců, z kterých zde velká skupina zůstává žít trvale. Zdá se mi, že žijeme ve světě, který je neustále ovlivňován kulturní difuzí. Je to přirozené, protože se vše dynamicky mění. To je pro mě inspirující, protože lidé mají větší možnosti rozvoje a výběru.“ (vra) — „Různorodost je v každém ohledu dobrá. Z pronikání cizích kultur nebezpečí nehrozí, národní kulturní homogenita je jevem nepřirozeným a neperspektivním. Já se nezajímám o to, co je a není polské, protože to pro mě nemá význam. A necítím se být zahraničními vlivy ohrožen.“ (kra) — „Myslím, že pronikání cizích kultur do naší země je velmi potřebné. Je nutné, abychom se otevírali novým vlivům a obohatili tak náš dosavadní způsob života. Čas nám ukáže, jaké vlivy jsou pro nás užitečné a jaké máme zavrhnout.“ (vra) — „Pronikání cizích kultur vede k tomu, že se život stává mnohem rozmanitější. Např. můžeme se seznámit s cizí kulturou prostřednictvím gastronomie, aniž bychom museli cestovat do zahraničí.“ (kra) — „Nevidím v tomto procesu žádná ohrožení. Myslím si, že díky rychlé a snadné výměně informací a lidí se země může rozvíjet mnohem rychleji, než tomu bylo v minulosti.“ (vra) — „Pozitivní stránka spolupráce Polska se zahraničím je především v oblasti ekonomické a v kulturní inspiraci.“ (vra) — „Obohacení polské kultury o nové inovace: svátky, obchody, věda.“ (kra) — „Výhody jsou především v ekonomické a organizační rovině.“ (vra) — „Interkulturní inspirace. Odstraňování xenofóbních názorů.“ (vra) — „Možnost využití výsledků výzkumů sousedních zemí.“ (vra) — „V otevření hranic a možnosti cestování.“ (vra) — „Příliv zahraničního kapitálu.“ (vra) — „Rozvoj polské ekonomiky.“ (vra).

## DOBRÉ I ŠPATNÉ

„Z pronikání zahraničních vlivů do Polska mám smíšené pocity. Z jedné strany je nepovažuji za nebezpečné, z druhé strany se obávám, aby jsme jim nepodlehli a nezničili si svou vlastní kulturu. Rozšíření pracovních příležitostí je eliminováno likvidací tradičních národních produktů a zánikem polského kapitálu. Domnívám se, že míchání kultur a pronikání cizích vlivů do země je v dnešní době neodvratné, ale důsledky tohoto procesu jsou znepokojující. Myslím, že každý národ by měl dbát o svou historii, kulturu, tradice a především o jazyk. Ohrožení kulturních hodnot národa je jedním z důsledků ‚míchání‘ kultur. Nejsem příznivkyní obecného užívání cizích jazyků, zejména angličtiny a zavádění nových svátků z anglosaské kultury. Myslím, že např. Halloween a Valentýn se do naší kultury vůbec nehodí. ‚(kra) — ‚Je pochopitelné, že se do polské kultury, jazyka vkrádají cizí prvky. Zavádění cizích svátků typu Halloween a Valentýn je toho příkladem i v Polsku. Komerencializace Vánoc a Velikonoc vede k postupné likvidaci duchovního odkazu těchto svátků. Domnívám se, že je potřebné poznávat prvky jiných, cizích kultur, ale zároveň je nutné znát vlastní kulturu a vědět, co ji ohrožuje.“ (vra) — ‚V dnešním světě je nemožné uniknout před vlivy zvenčí. Díky nim se staneme bohatšími, vzdělanějšími a rozšíříme své horizonty. Je také zřejmé, že tyto vlivy postupně začínají dominovat nad kulturou vlastního národa. Tento trend je patrný především v oblasti obyčejů a tradic.“ (vra) — ‚Mezinárodní výměna materiálního a kulturního zboží je přirozená a nezastavitelná. Vedle pozitivních aspektů, má také negativní důsledky projevující se především v oblasti mezilidských vztahů: individualismus, egoismus, elitářství, rozvody, násilí, odklon od tradičních etických hodnot, apod.“ (var) — ‚Je nepochybné, že komercializace způsobu života: reklama, ‚západní‘ zboží, tisk, filmy, divadla apod. se velmi inspirují ‚západními‘ vzory. Domnívám se však, že Poláci jsou natolik inteligentní a svébytní, že dokážou rozlišit mezi hodnotou a balastem.“ (var) — ‚Pronikání cizích vlivů do národních kultur je procesem trvajícím staletí. V posledních letech však rozvojem techniky tento proces zintenzívnil. Infiltrace cizích vlivů se netýká pouze Polska, ale celého světa přijímajícího západní kulturní vzorce.“ (vra) — ‚Domnívám se, že dichotomie: cizí a vlastní je v současnosti již překonaná. Poláci si z nabídky domácí a zahraniční provenience svobodně vybírají to, co jim vyhovuje. Záleží jen na nich, co si osvojí.“ (var) — ‚Myslím, že pokud budou Poláci pečovat o vlastní tradice, nebezpečí z pronikání cizích kultur jim nehrozí.“ (vra) — ‚Celý svět je v současnosti vystaven procesu globalizace. Globalizaci nelze zastavit, ale lze si z ní vybírat to pozitivní a zavrhnout negativní.“ (var) — ‚Výhody je třeba vidět v ekonomické oblasti, škody v likvidaci tradiční rodinné kultury.“ (kra) — ‚Koooperace se zahraničím má své dobré i stinné stránky. Výhody v materiální, škody v duchovní oblasti.“ (vra) — ‚Záleží pouze na Polácích, zda budou mít z těchto vlivů užitek, či škodu.“ (var) — ‚Vlivy mohou být jak dobré, tak špatné.“ (vra).

## ŠPATNÉ

„Za problematické považují módní nefunkční přijímání anglismů do polštiny. Polský jazyk natolik rozvinutý, že tyto ‚importy‘ nepotřebuje. Domnívám se, že řada Po-

láků je po politických změnách ‚fascinována Západem‘ a nekriticky přijímá vše, co ze západních zemích přichází: životní styl, ekonomika, politika apod. Myslím, že toto ‚okouzlení‘ postupně opadne a Poláci se budou rozvíjet dále svébytně v duchu svých národních tradic.“ (var) — „Za negativní považují pronikání mezinárodních korporací do Polska a cizích slov do hovorového jazyka. Jsou to vlivy, které nehrozí pouze Polsku, ale i jiným zemím. Postupuje homogenizace kultury, vše se unifikuje, zaniká regionalismus a teritoriální identita.“ (vra) — „Za prvky ohrožující duchovní život polské společnosti jednoznačně považují: feministické hnutí, homosexualismus a alternativní náboženské směry. Domnívám se, že jejich akceptace by vážně ohrozila polskou rodinu založenou na křesťanských zásadách.“ (var) — „Do Polska, obdobně jako do jiných ‚postkomunistických‘ evropských zemí, pronikají importy z asijských zemí: Čína, Vietnam, které nejsou kvalitní a dumpingovými cenami likvidují některá odvětví polského hospodářství a kultury.“ (var) — „Nástup multikulturalismu může působit destruktivně na rozvoj národní kultury, která postupně ztratí osobitost a stane se umělým prefabrikátem: literatura, film, divadlo, hudba apod.“ (var) — „Nebezpečná je infiltrace jiných jazyků (především angličtiny) do národního jazyka a zavádění nových svátků s komerčním podtextem: Halloween, Valentýn apod.“ (vra) — „Nebezpečí spočívá v laicizaci společnosti, v nástupu materialismu, v konzumním způsobu života, v negativním pojetí svobody a životních hodnot.“ (kra) — „Nebezpečné je opouštění vlastních tradic na základě cizích vlivů a pod tlakem komercializace.“ (kra) — „Nebezpečí hrozí tradičním polským hodnotám, které mohou být zničeny atakem vzorů konzumního způsobu života.“ (vra) — „Nebezpečí spočívá v prohloubení ekonomických, společenských a kulturních rozdílů mezi jednotlivými vrstvami obyvatelstva.“ (vra) — „Přliv nových ekonomických subjektů: Mac Donald, fastfoody, móda, estetika, čínské a vietnamské obchody.“ (kra) — „Pronikání kulturních inovací ekonomicky likvidujících polskou kulturu (film, televize, divadla, literatura).“ (vra).

## ODKDY EXISTUJE POLSKÝ NÁROD? KDY A JAK VZNIKL?

Povědomí o genezi polského národa úzce souvisí s historickým vědomím Poláků/Polek a je *sui generis* ‚vizitkou“ polských školních osnov a polské historiografie. Když pomíneme ojedinělé verze odpovědí (5%) kladoucích vznik polského národa do období mytického ‚dávnověku“, většina respondentů/respondentek (65%) spojuje konstituování polského národa se založením feudálního státu a přijetím křesťanství. Zbytek dotázaných (30%) soudí, že se polský národ v ‚novodobém pojetí“ zformoval až v 19. století.

„V hodinách historie na základní a střední škole jsem se učila, že polský národ vznikl v roce 996, kdy polský kníže Měšek přijal křesťanství. Vedle toho se rovněž ve škole hovořilo o konstituování polského národa v 19. století, kdy se začali s polským národem identifikovat také prostí lidé (‚chlopi‘). Za počátek polského národa můžeme též považovat rok 1918, ve kterém získalo Polsko samostatnost a stalo se nezávislou zemí. Jsou ovšem státoprávní názory, dle kterých existuje skutečně ne-

závislé Polsko až po roce 1989. Je tedy otázkou, jakou variantu vzniku polského národu akceptujeme. V Polsku je obecně počátek národa spojován s přijetím křesťanství, ale osobně se domnívám, že datum vzniku polského národa nelze přesně vymezit.“ (var) — „Polský národ se formoval v období, kdy se muselo obyvatelstvo země sjednotit proti zahraniční intervenci. Nemám zde na mysli pouze období ‚dělení‘ Polska (,zabory‘), ale již dřívější období. Boj o život, o existenci lidí stmeluje, vede je k solidaritě a vytváří v nich vědomí společné identity. Nedokáží však vymezit konkrétní datum, ve kterém byl tento proces završen.“ (vra) — „Domnívám se, že se národotvorný prvek projevil v období dělení Polska. Bylo to v době, kdy se v západní Evropě začaly formovat národní státy. Pod tlakem anexe nepřítelů došlo ke konsolidaci různých etnických skupin (Litevci, Ukrajinci, Rusíni), z nichž se mnozí začali považovat za Poláky.“ (vra) — „Polský národ existuje od okamžiku, kdy mezi Poláky vznikl pocit jednoty společných zájmů a vztahu k žitému prostoru. V této době se konstituuje pocit etnocentrismu, jehož znakem je polština a polská kultura. Podle mého názoru dochází ke konstituování polského národa souběžně se vznikem polského státu na přelomu 10. a 11. století.“ (kra) — „Počátky polského národa je obtížné vymezit. Národní vědomí se formovalo v 10. století za vlády knížete Měška I., po přijetí křesťanství. Později, za vlády krále Boleslava Chrabrého, dochází k vytvoření společného polského národa na základě společné víry (křesťanství) a z titulu potřeby ochrany země před sousedními státy.“ (var) — „Polský národ se začal formovat v dobách, kdy bylo Polsko nuceno bojovat o zachování své země. Nemám zde na mysli období tzv. anexí, ale již dřívější období.“ (var) — „Domnívám se, že dominantním národotvorným podnětem v Polsku byly anexe země. Jednak proto, že v tomto období se v západní Evropě začaly formovat národy a v Polsku se na obranu země proti nepřátelům spojili Poláci spolu s Litevci, Ukrajinci a Rusíni a všichni se začali považovat za Poláky.“ (var) — „Myslím si, že myšlenka národa ve smyslu občanském vzniká v 19. století. V Polsku je konstituována na základě územní expanze Polska a prosazení myšlenky nacionalismu ve vyšších společenských vrstvách (šlechta). Nižší vrstvy (,chlopi‘) vědomí národní příslušnosti dlouho neměli.“ (kra) — „Dle mytické teorie existuje polský národ od ‚nepaměti‘; dle teorie identity od okamžiku, kdy si obyvatelé začali uvědomovat společný kulturní původ a dle teorie integrační až od okamžiku, kdy překonali teritoriální rozdělení země (,zabory‘) a konstitovali se ve stabilní státní celek.“ (var) — „Podle oficiální verze existuje polský národ nástupem dynastie Piastovců na polský trůn a přijetím křesťanství. Ale je obtížné přesně vymezit, ke kterému datu vědomí identity Poláků postoupilo do té, míry, že můžeme hovořit o vytvoření národního společenství.“ (kra) — „Polský národ vznikl v okamžiku, kdy si lidé obývající teritorium polského státu začali uvědomovat společný původ, společné zájmy a společné cíle. Na základě těchto předpokladů mohla vzniknout národní jednotka, národní uvědomění.“ (vra) — „Polskou identitu získává nejdříve domácí šlechta, která se na jejím základě vymezuje ve vztahu ke konkurenci sousedů. Obecně se polská identita (polský národ) formuje v období bojů proti anexím Polska ze strany Pruska, Rakouska a Ruska.“ (var) — „Polský národ vznikl v 7. století, kdy byla oblast současného Polska osídlena slovanskými národy. V této době nelze říci, že se příchozí již cítili Poláky. K tomu dochází později při formování polského státu.“ (vra) — „Podle mě je

hranicí vzniku polského národa přijetí křesťanství v roce 966. V předcházející období sice dochází k formování polských kmenů, ale bez existence centrální polské vlády.“ (var) — „Je nepochybné, že prvním krokem k vytvoření polského národa bylo sjednocení polských kmenů pod vládou dynastie Piastovců. Došlo k tomu za neznámých okolností pravděpodobně v 2. polovině 9. století.“ (vra) — „Polský národ vzniká v období vlády knížete Měška I. a formuje se v období vlády Piastovců.“ (kra) — „Polský národ se formoval v období středověku v průběhu obranných bojů (války s křižáky, Tataři a Švédy), kdy si obyvatelé začínali uvědomovat svou příslušnost ke stejné skupině.“ (kra) — „Poláci se jako národ formovali v 19. století. Předtím existovali jako specifická skupina s osobitou kulturou, ale národní uvědomění získali až na základě činnosti polské inteligence.“ (vra) — „Teoreticky se polský národ se zformoval v období vlády knížete Měška I. z dynastie Piastovců, prakticky v procesu postupně kulturní integrace v průběhu několika staletí.“ (kra) — „Od dob, kdy předkové dnešních obyvatel Polska osídlili území, hovořili polsky a vědomě se začali považovat za ‚bratry v národě‘.“ (kra) — „Pravděpodobně v době, kdy si naši předkové uvědomili svoji kolektivní jedinečnost, společnou historii, jazyk a kulturu.“ (vra) — „Konstituoval se v dlouhodobém historickém procesu, formuje se i v současnosti. Jeho počátky lze klást do období raného středověku.“ (var) — „Formování polského národa proběhlo v procesu diferenciaci slovanských kmenů v průběhu 9. století.“ (var) — „Polský národ se začal formovat v období, kdy si jednotlivé slovanské kmeny (Vislané, Slezané ...) začaly uvědomovat společné žité prostředí.“ (var) — „Polský národ vzniká v procesu vydělování slovanských kmenů v samostatné státní subjekty v období 9.-15. století.“ (var) — „Polský národ historicky vznikl po roce 966, kdy došlo ke sjednocení pohanských kmenů obývajících polské území.“ (vra) — „Polský národ se formoval během dlouhodobého procesu, který započal v 10. století a skončil na přelomu 12.-13. století, kdy vzniká vědomí národní příslušnosti Poláků.“ (var) — „Kořeny formování polského národa jsou ve spojení kmenů Polanů a Vislanů. Konstituoval se v období středověku za vlády Boleslava Chrabrého v 11. století.“ (kra) — „Domnívám se, že ve 12. století, kdy se sjednotily slovanské kmeny na území pod stejnou vládou.“ (var) — „Polský národ vzniká v době obranných bojů s nepřáteli Polska (boje s křižáky) a vznikem vědomí příslušnosti k jedné etnické skupině.“ (kra) — „Polský národ existuje od okamžiku, kdy se mezi obyvatelstvem začíná projevovat vědomí národní příslušnosti. K tomuto aktu v Polsku dochází v 18. století.“ (var) — „Polský národ se formoval v průběhu 18. století společně s rozvojem vzdělání obyvatelstva.“ (var) — „Na otázku je obtížné odpovědět. Polský stát se konstituoval po sjednocení pohanských kmenů. V novodobém slova smyslu se formuje až v 19. století.“ (vra) — „Národní identita se formovala až v 19. století. V dřívějším období o národu jako takovém nelze hovořit.“ (var) — „Polský národ povstal v okamžiku, kdy si začal uvědomovat společnou identitu. Koncepce národa vzniká v 19. století.“ (kra) — „Národy (v dnešním pojetí) se v Evropě formovaly v 19. století. V Polsku tomu došlo na základě lidového hnutí (‚chłopomanie‘).“ (vra) — „Jako plnoprávný státní subjekt se polský národ (stát) formoval v 19. století, jako společenství vyznávající určité kulturní hodnoty vzniká od 10. století.“ (var) — „Polská národní identita vzniká až v 19. století. V předcházejícím období nelze hovořit o konsolidovaném polském národu.“ (vra).



## CO POVAŽUJETE ZA TYPICKÉ A NEJDŮLEŽITĚJŠÍ TRADICE POLSKÉHO NÁRODA?

„Polské národní tradice“ se odvíjí od okamžiku, kdy pra... předkové dnešních Poláků/Polek přišli do Evropy a našli zde trvalé působiště. Tak jako u jiných evropských národů, lze i u národa polského nalézt v tradičních zvycích a obyčejích spojovaných s křesťanstvím rezidua z dob „pohanských“. Z tematického hlediska lze tradice polského národa rozdělit na sakrální a profánní.

### SAKRÁLNÍ

„Myslím si, že typické a nejdůležitější tradice polského národa jsou spojené s církví. Takové svátky jako: Boží hod, Velikonoce, svátek Matky Boží, Dožínky, Dušičky však reflektují nejen křesťanství, ale také profánní život člověka.“ (kra) — „Vzhledem k tomu, že je Polsko katolickou zemí, je většina polských tradic spojena s křesťanstvím: vánoční a velikonoční obchůzky, svěcení velikonočních vajíček, 12 chodů na vigilijním stole apod.“ (kra) — „Jedná se především o tradice spojené s Vánoce a Velikonocemi. Polsko je katolickou zemí a většina jeho kulturních tradic je spojena s náboženstvím. Tato skutečnost mě netěší, protože se s těmito svátky — jako ateistka — neztotožňuji.“ (vra) — „Všechny svátky jsou spojeny s křesťanstvím. Některých katolických svátků se účastní i nevěřící.“ (vra) — „Jedná se především o obřady, které jsou svázány s katolickou liturgií, ale vycházející z předkřesťanských zvyků a obyčejů. Např. svátek sv. Jana — Sobotka.“ (kra) — „Lidové zvyky a obyčeje spojené s Velikonocemi: ‚šmirgus — dyngus‘ a Vánoce: ‚Mikulášské obchůzky‘.“ (kra) — „Koledy, svěcení májka a další tradiční zvyky a obyčeje často pro cizince nepochopitelné.“ (vra) — „Slavení Božího těla v rámci Velikonoc.“ (var) — „Památka zemřelých: ‚Dušičky‘.“ (kra).

### PROFÁNNÍ

„Různé občanské svátky spojené s významnými událostmi, bojů za svobodu a nezávislost Polska.“ (var) — „Slavení národních svátků. Např. Svátek Polského vojska a slavných státních výročí organizovaných ve školách a různých kulturních zařízeních.“ (kra) — „Výročí významných polských osobností z oblasti společenského a kulturního života.“ (kra) — „Národní martyrologie, šlechtická minulost, idea rolnického hospodářství, pohostinnost, romantismus.“ (vra) — „Sarmatismus (polský nacionalismus v pozitivním smyslu slova), patriotismus.“ (kra) — „Nevyhraněnost v chápání kategorií ‚naše‘ a ‚vaše‘, svobodomyšlnost, subsidiarita ke slabším.“ (vra) — „Závist a sklony k ‚jalovým‘ diskusím.“ (kra) — „Návštěvy příbuzných při významných rodinných příležitostech: narozeniny, jmeniny, biřmování, svatby, pohřby.“ (kra) — „Smysl pro rodinný život, rodinné tradice, pohostinnost.“ (vra) — „Tradice spojené s polskou gastronomií.“ (var) — „Pití vodky, piva, pečení pirohů.“ (var) — „Vítání hostů chlebem a solí.“ (kra).

## KTERÉ UDÁLOSTI Z POLSKÝCH DĚJIN JSOU NEJVÍCE A KTERÉ NEJMÉNĚ ZNÁMÉ? ...

Z informací dotazníkové akce vyplývá, že výklad polských historických událostí byl (je) společensky podmíněn. Způsob interpretace „klíčových momentů“ polských dějin refleктоval (reflektuje) zájmy jedinců, sociálních skupin, vrstev, polského státu a „legitimoval“ (legitimuje) přijatá dobová opatření. Z časovým odstupem pak docházelo (dochází) k reinterpretacím v rámci nichž byly (jsou) dřívější soudy přehodnocovány. Ve světle této skutečnosti bylo pro respondenty/respondentky poněkud obtížné vymezit míru informovanosti Poláků/Polek o vlastní historii a následně o ní pojednat v rámci dichotomických kategorií „hrdosti“ a „studu“.

### UDÁLOSTI NEJVÍCE ZNÁMÉ

„Historie Polska v minulosti byla a stále je ve školách podávána v souladu s ideologickými koncepty (např. martylogie Varšavského povstání) a myslím si, že by bylo obtížné napsat učebnici historie, která by mohla sloužit všem evropským studentům. Pro mě je sympatické to, že Poláci tak dlouho bojovali za nezávislost, až se jim to po 123 letech podařilo. Pro Poláky je nepochybně důležitá tradice ‚kulatých stolů‘ a nekrvavé změny systémů. Na polských školách je ovšem často velmi málo času věnováno otázkám, které jsou mladým lidem málo známy.“ (vra) – „Zdá se mi, že ve světě jsou nejvíce známy události, které v Polsku proběhly v době 2. světové války a období aktivit ‚Solidarity‘ v 90. letech 20. století. Že je tomu tak v Evropě, je pochopitelné, ale zaskočilo mě, že o tom ví i moji známí z Indie a Tchajvanu. Největší šok jsem zažila v Asii u mladíka z Trinidadu, který se mnou chtěl diskutovat o historii ‚dělení Polska‘.“ (kra) — „Nejvíce známé jsou historické události, kterým jsme se učili ve škole a nejméně ty, které jsou z různých důvodů opomíjeny. Ve studijních programech často nejsou prezentovány historické reálie, ale bajky. Ty jsou pak vhodným instrumentem v rukou manipulátorů. Proto jim nepřisuzuji žádný význam. Necítím se však být takovým arbitrem, aby to mohl posoudit.“ (kra) — „Období 2. světové války, kdy se polská vojska bránila intervenci německých a sovětských vojsk. Známe je rovněž období 1.–3. dělení Polska (1772–1914).“ (var) — „Celý svět zná naši statečnost prokázanou při obraně země před hitlerovskými vojsky a znalci polské historie si jistě připomenou vládu Boleslava Chrabrého z období středověku.“ (kra) — „Nejznámější historické události jsou spojeny s obdobím středověku. Z pozdějšího období pak události vázané na povstání.“ (kra) — „Nejznámější historické události z polských dějin jsou spjaty s válkami: boje šlechty s poddanými, ‚dělení‘ Polska, 1. a 2. světová válka.“ (var) — „Nejvíce známé jsou události spojené s martyrologií našeho národa: Varšavské povstání a povstání ve Varšavském gethu.“ (kra) — „Nejznámější je období 17. století, kdy se polský stát otrásal v základech a byl ohrožován intervenčními vojsky.“ (var) — „Obecně známé jsou polské dějiny od založení polského státu v 10. století až do konce 2. světové války.“ (var) — „Vznik polského feudálního státu (Měšek I., Boleslav I.) a přijetí křesťanství (966). Vláda Jana III. Sobieského.“ (var) — „Vláda Kazimíra Velkého, 15. a 16. století, rozšiřování státu, 2. republika, 2. světová válka.“ (kra) — „Události z období středověkého Pol-

ska: vítězné bitvy vedené na obranu Polska.“ (kra) — „Období 1. a 2. světové války, období komunismu a jeho úpadek, vstup do Evropské unie.“ (var) — „Období polské renesance, ve kterém došlo k rozvoji polské vědy a kultury.“ (kra) — „Nejznámější jsou bohužel jen události po roce 1989.“ (kra).

## UDÁLOSTI NEJMÉNĚ ZNÁMÉ

„Většina historických událostí je málo známá. Domnívám se, že je to především chybným programem oboru historie na polských školách. Velmi málo hodin je věnováno historii polského národa.“ (kra) — „Historie je v současnosti na polských školách vyučována neadekvátně a mladí lidé nemají možnost poznat polskou historii v celém rozsahu.“ (kra) — „Období po roce 1918, kdy došlo ze strany Československa k anexi Polska a období po roce 1945, kdy Poláci na dlouhá desetiletí upadli do politické, ekonomické a kulturní závislosti na Sovětském svazu.“ (var) — „Život etnických a náboženských menšin žijících na území Polska: Kašubové, Lemkové, Goralé, Židé ...“ (var) — „Velmi málo se hovoří o našich vojenských vítězstvích: Velkopolské povstání, či dobytí Moskvy.“ (kra) — „Období tzv. ‚šlechtické demokracie‘, kdy polské šlechtické rody soupeřily o moc.“ (var) — „Období 11.–14. století.“ (var) — „Období 13.–18. století.“ (kra) — „Období renesance a baroka.“ (kra) — „Období let 1918–1939.“ (kra).

## OBDOBÍ, NA KTERÁ MOHOU BÝT POLÁCI HRDÍ

„V Polsku se obecně soudí, že mezi nejdůležitější akty novodobé historie patří Varšavské povstání. Osobně si ovšem myslím, že na toto povstání nemohou být Poláci hrdí, ale že je jeho tragédií. Ostatně zálibu historiků a pravicových ideologů v mytologizaci ozbrojených povstání považuji za zrůdnou (romantické vize bojujících ve mně nevzbuzují hrdost a úctu).“ (vra) — „Z historických událostí, na které mohou být Poláci hrdí je 2. světová válka. V té se Poláci chovali nako národ bohatýrský. Nepřistoupili jsme na spolupráci s Hitlerem, třebaže nám ji nabízel. K historicky pozitivnímu období patří i dvacetiletí mezi dvěma světovými válkami (1918–1939), ve kterém se Polsko vymanilo z područí a fungovalo jako nezávislý stát.“ (kra) — „Poláci bývají obvykle hrdí na svá vítězství. Často se vzpomíná na Bitvu u Grünwaldu a odboj za 2. světové války. Negativně je reflektováno období anexe (zabory), které dle mě mělo i své dobré stránky. Situace podnítila vznik polského patriotismu a Poláci se začali výrazněji identifikovat se svým národem.“ (kra) — „Domnívám se, že můžeme být hrdí na letitou spolupráci se Židy a jejich ukrývání v době 2. světové války, hrdi můžeme být také na vládu Kazimíra Velikého, který ač na počátku svého panování nebyl dobrým vládcem, postupem času se vypracoval na nejlepšího krále v historii Polska.“ (kra) — „Poláci mohou být hrdi na vybudování polského státu po 1. světové válce, činnost významných vědců a umělců v rámci země i v zahraničí a ubránění Polska před útokem sovětských vojsk v roce 1920. Rovněž mohou být hrdi na likvidaci komunismu a návratu do Evropy.“ (vra) — „Hrdi můžeme být na období, kdy bylo Polsko anektováno. V té době jsme prokázali, jak hluboko je polskost v Polácích zakořeněna. Obdobně tomu bylo v období 2. světové války, kdy Poláci projevili v boji na obranu národa velké hrdinství.“ (kra) — „Hrdí můžeme být na počátky polského státu a pak na 16. století, dobu hospodářské

prosperity. Způsob společenské transformace po roce 1989 nebyl nejhorší, teprve později se to poněkud pokazilo.“ (kra) — „Jako Poláci si uvědomujeme historická období, která měla pro zemi svůj význam (např. vláda Boleslava Chrabrého, Kazimíra Velkého apod.) Jsou to ale ‚malé‘ dějiny, které ostatní svět málo zajímají.“ (vra) — „Na období existence polsko-litevské unie, kdy mělo Polsko silnou vládu, dobré hospodářství, procházelo kulturním rozvojem a vyznačovalo se společenskou tolerancí.“ (vra) — „Můžeme být hrdí na všechna období, ve kterých Polsko vzkvétalo hospodářsky, společensky a kulturně.“ (vra) — „Na přijetí křesťanství, boje s křižáky, založení Jagellonské univerzity, obranné boje v roce 1939 a ‚Solidaritu‘.“ (vra) — „Na období ‚šlechtické demokracie‘ 16.-18. století, kdy bylo Polsko státem se zastoupením několika ‚národů‘.“ (vra) — „Na vládu Jagellonců a boje vedené na obranu země proti Křižákům, Rusům a Tatarům.“ (vra) — „Poláci mohou být zajisté hrdí na získání nezávislosti v roce 1918, protože v opačném případě by se již o polském národu nemluvalo.“ (vra) — „Na boje s okupanty v období 2. světové války, na ‚Solidaritu‘, na hnutí za občanskou svobodu a demokracii, na období hrdinství a odvahy.“ (vra) — „Na postoje Poláků v období 2. světové války a na civilizovaný přechod od socialismu k demokracii.“ (vra) — „Na všechna národně-osvobozenecká povstání Poláků.“ (vra) — „Na bitvu u Grünwaldu, ve které Poláci zvítězili nad řádem Německých rytířů.“ (vra) — „Na zahraniční obchod s Evropou v období středověku.“ (vra) — „Na renesanční polskou kulturu 16. století, která patřila k nejvyšším v Evropě.“ (vra) — „Na polské národní obrození.“ (vra) — „Hrdí můžeme být za volbu Karola Wojtyły za papeže a na přijetí Polska do Evropské unie.“ (kra) — „Na otevřenost a spolupráci Polska s ostatními národy.“ (vra).

#### OBDOBÍ, NA KTERÁ BY SE MĚLI POLÁCI STYDĚT

„Osobně si myslím, že se musíme stydět za to, co se v naší zemi děje. Protože to, co se děje v polské politice již není nenormální (korupce, nerealizování volebních programů, vnitrostranické spory apod.). Lidé pak utíkají do zahraničí ve snaze získat lepší práci a žít důstojnějším způsobem.“ (kra) — „Stydět se musíme za období, ve kterém polská šlechta egoisticky sledovala pouze své separátní zájmy a ne zájmy polského národa. Prosazovala na trůn krále, se kterými mohla snadno manipulovat.“ (kra) — „Stydět se můžeme za to, že jsme (pro naše komplexy) často nedokázali využít příležitostí, které nám historie nabízela. Stydět se také musíme za ‚národní naviť a nerozhodnost‘.“ (kra) — „Za současné období, ve kterém Poláci ztrácejí úctu k vlastnímu národu a pro uspokojení vlastních materiálních potřeb jej opouštějí a odjíždějí za lepšími životními podmínkami do zahraničí.“ (vra) — „Domnívám se, že bychom se měli stydět za období, ve kterých jsme pro nejednotnost a svárliвість upadli do závislosti na zahraničních mocnostech. Stydět bychom se mohli v tomto smyslu i za podobné projevy v současnosti.“ (vra) — „Osobně se stydím za obsazení Zaolží v roce 1938 a za spolupráci s Hitlerem. Také se stydím za rok 1968, kdy byli polští Židé přinuceni k emigraci. Rovněž za problematickou považují intervenci Polska proti Maďarsku v roce 1956.“ (vra) — „Poláci by se měli stydět za období národní nesvornosti (‚zabory‘), ve kterých země ztratila nezávislost.“ (kra) — „Stydět bychom se mohli za anexi Zaolží v roce 1938, za intervenci proti maďarskému povstání v roce 1956 a za vyhnání Židů z Polska v roce 1968.“ (kra) — „Za ostudná období polských

dějin lze rovněž považovat období vnitřních svárů (šlechtická demokracie) a období komunismu.“ (kra) — „Za období, kdy se představitelé Polska přestali starat o prospěch země a spojili se proti Polsku s nepřitelem.“ (vra) — „Za snahy o instrumentální anexi Litvy a Ukrajiny. Za období komunismu po 2. světové válce.“ (vra) — „Stydět se můžeme za současnost, kdy je zájem Polska odsouván na vedlejší kolej a idea patriotismu je považována za přežitek a absurditu.“ (kra) — „Stydět se musíme za současnost, ve které Poláci milují své zahraniční ‚patrony‘, kteří jim panují.“ (vra) — „Za všechna období, ve kterých docházelo k interetnickým, náboženským a sociálním konfliktům.“ (vra) — „Stydět bychom se mohli za období, kdy jsme mysleli jen na osobní prospěch a nehleděli na zájmy národa.“ (vra) — „Za období separatismu a netolerance (antisemitismus).“ (vra) — „Poláci by se měli stydět za promarněné šance z období po roce 1989.“ (vra) — „Za korumpovanost polských politiků v 21. století.“ (vra) — „Za školní výuku historie vedoucí k romantickému náhledu na dějiny.“ (vra).

#### VARIA

„Nevím, zda můžeme o historických událostech hovořit v pozitivních a negativních kategoriích. Nemám ráda tyto polarizace, protože tyto události probíhaly za odlišných okolností a podmínek a necítím se kompetentní je hodnotit. Víím, že řada Poláků je hrdá na porážku Němců v Bitvě u Grünwaldu 1410 a na základě této skutečnosti si buduje pocit nadřazenosti nad Němci.“ (vra) — „Nevím, zda lze historické události hodnotit v kategoriích ‚hrdosti‘ a ‚studu‘. Tyto přístupy se mi nelíbí vzhledem k tomu, že k těmto událostem došlo za jiných okolností, odlišných dobách a já se necítím kompetentní k tomu, abych je posuzovala.“ (var) — „Domnívám se, že není období, za které by se měli Poláci stydět. V těžkých historických obdobích bylo polské obyvatelstvo vystaveno situacím, které nebylo možné řešit jinak, než proběhly.“ (kra) — „Myslím si, že všechny knihy, které se zabývají historií, nepřinášají autentický pohled na to, co se v minulosti stalo.“ (vra).

#### **VYJMENUJTE DESET POSTAV (HISTORICKÝCH I ŽIJÍCÍCH), KTERÉ PRO POLSKÝ NÁROD NEJVÍCE VYKONALY A PRO POLSKÝ NÁROD NEJVÍCE ZNAMENAJÍ**

Každý národ se může prokázat řadou významných osobností, které úspěšně prošly „prověrkou času“ a trvale zakotvily v paměti dalších generací. Nejinak je tomu i v případě národa polského. Rozsáhlý „panteon“ polských velikánů/velikánek sestavený respondenty/respondentkami zahrnuje významné představitele z oblasti politiky, kultury a vědy.

Władysław Anders (politik); Leszek Bałcerowicz (politik); Władysław Bartoszewski (politik); Stefan Báthory (politik); Józef Bem (politik); Bolesław Chrobry (politik); Olga Boznańska (malířka); Joseph Conrad (spisovatel); Marie Curie-Skłodowska (vědkyně); Jan Henryk Dąbrowski (politik); Roman Dmowski (politik); Gal Anonym (kronikář); Władysław Geremek, (politik); Bronisław Gieremek (politik); Witold



Gombrowicz (spisovatel); Zbigniew Herbert (spisovatel); Frederyk Chopin (skladatel); Jadwiga (politička); Władysław Jagiello (politik); Wojciech Jaruzelski (politik); Jezus Christus (kněz); Lech Kaczyński (politik); Kazimierz Wielki (politik); Jan Kochanowski (spisovatel); Mikołaj Kopernik (vědec); Wojciech Korfanty (politik); Józef Korzeniowski (spisovatel); Tadeusz Kościusko (politik); Aleksander Kwaśniewicz (politik); Karolina Lanckorońska (politička); Stanisław Jerzy Lem (spisovatel); Lis, Tomasz (spisovatel); Ignacy Łukasiewicz (vědec); Bronisław Malinowski (vědec); Adam Małysz (sportovec); Matejko, Jan (malíř); Tadeusz Mazowiecki (politik); Adam Michnik (politik); Adam Mickiewicz (básník); Mieszko I. (politik); Czesław Miłosz (básník); Napoleon Bonaparte (politik); Jan Nowak-Jeziorański (politik); Ignacy Jan Paderewski (skladatel); Krzysztof Penderecki (skladatel); Józef Piłsudski (politik); Stanisław August Poniatowski (politik); Jerzy Popiełuszko (kněz); Henryk Sienkiewicz (spisovatel); Władysław Sikorski (politik); Marie Skłodowska-Curie (vědkyně); Jan Słowacki (básník); Jan III. Sobieski (politik); Wisława Szymborska (básnířka); Andrzej Wajda (režisér); Lech Wałęsa (politik); Władysław Jagiełło (politik); Wojciech Świąty (kněz); Karol Wojtyła /Jan Pavel II./ (kněz); Stanisław Wyspiański (dramatik); Stefan Wyszyński (kněz); Zygmund August (politik).

## CHCETE UPOZORNIT CIZINCE NA NEJDŮLEŽITĚJŠÍ UDÁLOSTI Z POLSKÝCH DĚJIN ...

V souvislosti s procesem globalizace a nástupem nové éry společenských vztahů se předpokládá zánik národních států, regionálních a lokálních společenství a nahrazení reálných sociálních kontaktů komunikacemi v kyberprostoru. V současnosti se však ukazuje, že vzhledem ke zvýšené mobilitě lidí sice dochází k oslabování sítí regionálních a lokálních sociálních interakcí, ale paralelně s tímto procesem narůstá potřeba lidí patřit do reálného prostředí a mít zde své historické psychosociální kořeny.

„Domnívám se, že by bylo vhodné cizince upozornit na různorodou národní a regionální kulturu a tradice. Dva roky jsem žila ve Francii a navštěvovala jsem ‚Francouzské lyceum‘. Během svého pobytu jsem se často setkávala s absurdními dotazy týkajícími se polské historie a kultury: ‚Je již Polsko v Evropské unii?‘ ‚Máte již Euro?‘ ‚Je Vaším úředním jazykem němčina?‘ ‚Jaké moře omývá břehy Polska?‘ ‚Máte McDonaldy?‘ ... Neznalost polských kulturních reálií ukazovala jak na ignoraci tazatelů a tak na absenci informací ve škole, tisku, televizi o ‚zemích východního bloku‘, ke kterým většina Francouzů Polsko řadí.“ (vra) — „Cizince bych seznámil s klíčovými událostmi dějin Polska: se vznikem polského státu (v zahraničí málokdo ví, že vznikl tak brzy), s přijetím křesťanství, s bitvou u Grunwaldu, s anexemi Polska (Polsko zmizelo na 123 let z map), se získáním nezávislosti, s 1. a 2. světovou válkou, s Polskou lidovou republikou, s volbou Poláka Karola Wojtyły za papeže Jana Pavla II., se vznikem ‚Solidarity‘, se zánikem komunismu a vstupem Polska do Evropské unie.“ (kra) — „S přijetím křesťanství, se vznikem polsko-litevského státu, s kozáckým povstáním, s válkami se Švédy, s rozpadem Polska, s 1. světovou válkou a získáním nezávislosti

Polska, s kulturní tolerancí v Polsku před rokem 1939, s 2. světovou válkou, s Varšavským povstáním, s likvidací polských Židů (holocaustem), s účastí Poláků v bitvě u Monte Casina, se ztrátou nezávislosti po roce 1945, s vynálezy Ignacy Łukasiewicze, průkopníka naftového průmyslu, apod.“ (vra) — „Lidé, kteří neznají polskou historii, nemohou pochopit polskou kulturu. Je však třeba, aby byly historické události vykládány pravdivě a nebyly překrucovány.“ (vra) — „Ani ne. Pokud se budou chtít o historii Polska zajímat, sami se to dozvědí. Nemám zájem na popularizaci své země. Považuji se za světoobčanku a neidentifikuji se s Polskem. Identifikuji se s Vratislaví.“ (vra) — „Co je mi po dějinách, historie je nudná. Cizince spíše než historie zajímá krásná příroda: hory, moře, parky atd.“ (kra).

## ZÁVĚR

Výše prezentovaný text je dílčí výzkumnou sondou do problematiky, která je od přelomu 19. a 20. století integrální součástí studia oboru etnologie/antropologie. V průběhu realizace výzkumu, ve kterém vystupovali budoucí tazatelé v rolích dotazovaných, se podařilo shromáždit mnoho pozoruhodných poznatků vypovídajících o „národním vědomí“ příslušníků kultury Čechům, Moravanům a Slezanům sice blízké a přece vzdálené ...

## PŘÍLOHA

### ŚWIADOMOŚĆ PRZYNALEŻNOŚCI DO NARODU POLSKIEGO

W jaki sposób człowiek staje się Polakiem? Co go czyni Polakiem?

To, że urodził się w Polsce?

Mówi po polsku?

Urodził się z polskich rodziców?

Czy może ktoś, kto się kiedyś narodził albo był kimś innym niż Polakiem, stać się Polakiem? W jakich okolicznościach?

Czy zna Pan/Pani kogoś takiego?

Czy Polak może utracić swoją narodowość, przestać być Polakiem, stać się kimś innym?

W jakich okolicznościach?

Czy zna Pan/Pani kogoś takiego?

Czy Romowie i Żydzi są częścią narodu polskiego?

Jeżeli nie są, dlaczego nie są, przecież żyją w Polsce i mówią po polsku?

Jakie zalety i wady mają Polacy?

Którzy z europejskich obcokrajowców są najbardziej podobni do Polaków, a którzy się od nich najbardziej różnią?

Proszę opisać, w czym są do Polaków podobni, a czym się od nich różnią?

Czy wszyscy Polacy są tacy sami, czy są między nimi jakieś regionalne różnice?

W czym te różnice się przejawiają?

Jakie główne obszary wyróżnił/ła by Pan/Pani na podstawie tych różnic?

Dzisiaj Polska otwiera się na świat i przenikają do kraju obce wpływy.

Czy to jest dobrze, że przenikają do Polski obce wpływy i dlaczego?

Czy z powodu obcych wpływów grożą Polakom jakieś niebezpieczeństwa, czy mają z tego jakieś korzyści?

W czym widzi Pan/Pani niebezpieczeństwa, a w czym korzyści?

Od kiedy istnieje naród polski? Kiedy i jak powstał?

Co Pan/Pani uważa za typowe i najważniejsze tradycje narodu polskiego?

Które okresy z dziejów narodu polskiego są najbardziej znane, a które najmniej?

Z których okresów w dziejach mogą być Polacy dumni (i dlaczego?)

Za które okresy powinni się raczej wstydzić (i dlaczego?)

Proszę wymienić dziesięć postaci (historycznych i żyjących), które zdziałały najwięcej dla narodu polskiego i które najwięcej dla narodu polskiego znaczą.

Czy chce Pan/Pani zwrócić uwagę obcokrajowcom na najważniejsze wydarzenia z dziejów Polski.

Proszę przedstawić to hasłowo.